

EXAMINAREA UNOR CIRCUMSTANȚE AGRAVANTE ALE OMORULUI INTENȚIONAT: REFLECȚII ȘI SOLUȚII

Sergiu BRÎNZA

Catedra Drept Penal și Criminologie

In this article, there are analyzed the aggravating circumstances of the voluntary manslaughter, prevented at lett.a) b), d) par.(2) art.145 PC RM. Also, are examined the most disputed issues concerning the theory and feasibility of penal responsibility application for the manslaughter committed in presence of the respective aggravations. Especially, are submitted toward analysis the conjectures throughout is feasible the aggravating circumstance, prevented at lett.a) par.(2) art.145 PC RM. As well, we put under research the problem of the responsibility application for the following: the manslaughter, of the man provided with the right on sustentation, by the man with absolute liability sustentation, who looks for absolution; the manslaughter committed regarding the insured sum; the manslaughter committed to avoid the advance payment; the manslaughter committed in some cannibal purposes, only if the offender comes with intention to enjoy the fullness of the victim etc. In the same time, are taken into observation: the special quality of the victim whose intention is nothing but to fulfill his/ her absolute work or public liability; the commitment of the offence correlated to the victims work or public liability; the delimitation of the manslaughter, committed in the presence of the circumstance prevented at lett.d) par.(2) art.145 PC RM, off the interfacing offences.

1. Săvârșirea omorului cu premeditare. La lit.a) alin.(2) art.145 CP RM se prevede răspunderea pentru omorul săvârșit cu premeditare. Modelul de inspirație a constituit, înainte de toate, dispoziția de la lit.a) art.175 „Omorul calificat” din Codul penal român [1]. Însă, nu doar în legea penală română e stabilită răspunderea pentru omorul săvârșit cu premeditare.

De exemplu, în Codul penal francez [2], fapta de omor săvârșit cu premeditare este incriminată în art.221-3. Respectiva faptă se pedepsește cu detențiunea pe viață. Pentru comparație, de exemplu, omorul săvârșit pe calea otrăvirii (în lipsa premeditării) (art.221-5 din Codul penal francez) se pedepsește cu închisoare pe un termen de treizeci de ani. Conform Codului penal olandez [3] (art.287), omorul neagravată atrage pedeapsa cu închisoare pe un termen de până la cincisprezece ani sau amenda de categoria a cincea.¹ În schimb, pentru omorul săvârșit cu premeditare (art.289 din Codul penal olandez), se stabilește pedeapsa cu detențiune pe viață, sau închisoare pe un termen de până la douăzeci de ani, sau amendă de categoria a cincea. Conform alin.1 §233, coroborat cu alin.a) §17 din Codul penal norvegian [4], omorul neagravată se pedepsește cu închisoare pe un termen de la șase la cincisprezece ani. Dacă însă omorul e săvârșit cu premeditare (alin.2 §233 din Codul penal norvegian), atunci pedeapsa constituie închisoare pe un termen de până la douăzeci și unu de ani.

Așadar, în toate aceste cazuri, ca și în legea penală a Republicii Moldova, omorul săvârșit cu premeditare presupune un tratament sancționator mai sever decât cel stabilit pentru omorul neagravată. În context, este relevant a menționa că, potrivit Proiectului de Lege pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova (elaborat de către Ministerul Justiției) [5], sancțiunea pentru alin.(2) art.145 CP RM (deci, și pentru lit.a) alin.(2) art.145 CP RM) se preconizează să fie închisoarea de la doisprezece la douăzeci de ani sau detențiunea pe viață (față de închisoarea de la șaisprezece la douăzeci și cinci de ani, conform legii în vigoare). Astfel că se profilează o tendință de agravare a pedepsei pentru fapta de omor săvârșit cu premeditare.

În acord cu prevederile legii penale autohtone, omorul săvârșit cu premeditare este o modalitate agravată a infracțiunii de omor. Aceeași manieră de incriminare se atestă, de exemplu, în legea penală a Norvegiei. În alte state (de exemplu, România, Bulgaria, Turcia etc.), omorul săvârșit cu premeditare este conceput ca modalitate agravată a omorului calificat. În fine, în alte țări (de exemplu, în Franța, Olanda etc.), omorul săvârșit cu premeditare apare ca variantă calificată a omorului, fiind incriminat într-un articol distinct al legii penale.

Totodată, există state în care premeditarea nu este circumstanțiată în nici un fel ca agravantă a infracțiunii de omor. Este vorba de Federația Rusă, Ucraina, Republica Belarus, Polonia și alte țări. Aceasta demonstrează că, în diferite sisteme de drept, atitudinea este diferită față de oportunitatea agravării răspunderii pentru omorul săvârșit cu premeditare. Totuși, este nelipsit de interes a consemna că, în cadrul tezei sale de doctor, A.B. Falko

¹ În total, sunt șase astfel de categorii.

aduce argumente în sprijinul stabilirii răspunderii penale pentru omorul săvârșit cu premeditare. Mai mult, se argumentează că o asemenea faptă ar trebui incriminată nu oricum, dar într-un articol aparte [6].

În contextul abordat, trebuie de menționat că, de exemplu, în legea penală română, omorul săvârșit cu premeditare a fost incriminat în permanență (cel puțin, în perioada modernă și contemporană). Nu același lucru se poate afirma despre poziția legiuitorului rus (sau sovietic) vizavi de problema oportunității stabilirii răspunderii pentru omorul săvârșit cu premeditare.

Astfel, în Rusia, în Codul de pedepse din 1845, în art.1454 și 1455, se făcea distincția dintre omorul săvârșit cu premeditare, omorul săvârșit fără premeditare și omorul săvârșit la mânie [7]. Odată cu instaurarea puterii sovietice, situația suferă schimbări: în așa-numitele „Principii directe ale dreptului penal al RSFSR” din 1919² se renunță la concepția de vinovăție, nu sunt definite noțiunile „intenție” și „imprudență”. În același timp, oarecum inconsecvent, în pct.3 art.12 din numitul act, premeditarea este specificată printre circumstanțele care se iau în considerație la agravarea pedepsei [8]. Ulterior, este abandonată chiar și această viziune eclectică: referindu-se la Bazele legislației penale a URSS și a republicilor unionale din 1958, G.A. Zlobin și B.S. Nikiforov susțin că, în actul legislativ nominalizat, intenția premeditată apare ca atribut al pregătirii de infracțiune și al grupului criminal organizat. Însă, nu are nici un fel de funcții de sine stătătoare [9].

După aceste metamorfoze, în sistemul de norme penale aplicate pe teritoriul actual al Republicii Moldova, mențiunea despre omorul săvârșit cu premeditare re apare abia în 1999, în Proiectul Codului penal al Republicii Moldova, la lit.a) alin.(2) art.140 „Omorul intenționat” [10].

După identificarea suportului juridico-comparativ și juridico-istoric al dispoziției incriminatoare privind omorul săvârșit cu premeditare, să trecem la analiza propriu-zisă a infracțiunii prevăzute la lit.a) alin.(2) art.145 CP RM. În primul rând, omorul săvârșit cu premeditare presupune realizarea conținutului omorului neagravată. În plus, este necesară îndeplinirea cumulativă a unor condiții desemnând premeditarea ca circumstanță agravantă a omorului intenționat. Aceste condiții sunt trei la număr:

- 1) trecerea unui interval de timp din momentul luării hotărârii de a săvârși omorul și până la momentul executării infracțiunii;
- 2) în acest interval de timp făptuitorul trebuie să mediteze, să-și concentreze forțele sale psihice în vederea asigurării succesului acțiunii sale;
- 3) în acest interval de timp făptuitorul trebuie să treacă la săvârșirea unor acte de pregătire de natură să întărească hotărârea luată și să asigure realizarea ei.

Are dreptate O.Loghin, când afirmă că este necesar să fie îndeplinite toate aceste trei condiții: „Dacă a lipsit intervalul de timp la care ne-am referit, sau dacă, existând acest interval de timp, făptuitorul nu a avut posibilitatea să mediteze asupra hotărârii luate, ori dacă, în sfârșit, existând primele două condiții, nu au fost efectuate acte de pregătire a comiterii infracțiunii, agravanta săvârșirii omorului cu premeditare nu poate fi reținută” [11].

Ne vom convinge de aceasta, examinând în continuare fiecare din cele trei condiții de realizare a premeditării.

Referitor la **prima condiție** de acest gen, în practica judiciară s-a reținut că, pentru a considera omorul ca fiind săvârșit cu premeditare, este necesar să se constate că luarea hotărârii de a săvârși omorul a premers cu o anumită perioadă de timp săvârșirea faptei. Astfel, într-o speță, se arată că recursurile inculpaților, motivate, între altele, cu aceea că nu au comis fapta cu premeditare, sunt nefondate: „În speță se constată că inculpații, din dorință de răzbunare, după ce au luat cunoștință că la 23.01.2001 victima se va deplasa la judecătoria, s-au întâlnit în seara dinaintea acestei date și au stabilit modalitatea în care vor săvârși omorul. În dimineața zilei următoare (sublinierea ne aparține – n.a.), după ce s-au înarmat, au așteptat ascunși până ce victima a ieșit din casă, după care s-au năpustit asupra ei, aplicându-i numeroase lovituri de topor și ciomag. Acest mod de a proceda al inculpaților exteriorizează, neîndoielnic, rezoluția infracțională luată anterior și persistența acesteia, astfel că în mod judicios instanțele au reținut că inculpații au comis fapta cu premeditare” [12]. Într-o altă speță, se consemnează că recursul declarat de procuror, cu motivarea că fapta a fost comisă cu premeditare, este fondat: „În speță, din probe rezultă că inculpatul, anterior comiterii faptei, în timp ce se afla la domiciliul părinților, într-o altă localitate, a luat hotărârea de a se răzbuna pe S.G., în care scop i-a telefonat și, constatând că este acasă, s-a deplasat la domiciliul acestuia, în altă localitate (sublinierea ne aparține – n.a.)

² Adoptate la 12.12.1919, „Principiile directe ale dreptului penal al RSFSR” au reprezentat rezultatul generalizării practicii judiciare din primii doi ani ai puterii sovietice, și, în același timp, o instrucțiune pentru instanțele judecătorești privind activitatea lor pe viitor.

unde, după ce s-a asigurat că nu este văzut și victima e singură în casă, a pătruns în casă înarmat cu un cuțit; în momentul în care a fost descoperit, i-a aplicat mai multe lovituri cu cuțitul. Motivarea instanțelor că inculpatul a acționat cu intenția de a se răzbuna pe victimă, care îl denunțase pentru furtul bunurilor din locuință, nu dovedește lipsa premeditării, ci, dimpotrivă, că inculpatul a urmărit de mai multă vreme comiterea faptei" [13].³ De asemenea, într-o altă speță, se stabilește că recursul inculpatului, motivat cu aceea că nu a săvârșit fapta cu premeditare, este nefondat: „La organele de poliție locale au fost primite, anterior faptei, repetate plângeri ale victimei prin care făcea cunoscut că este amenințată cu moartea de inculpat (sublinierea ne aparține – n.a.). Se constată, deci, că hotărârea de a ucide victima a fost luată de inculpat mult anterior săvârșirii faptei. Deplasarea inculpatului la domiciliul victimei înarmat cu toporul și un cuțit reprezintă acțiuni neîndoelnice de premeditare și de pregătire a omorului" [14].

Dimpotrivă, s-a relevat că nu poate fi reținută agravanta săvârșirii omorului cu premeditare în următoarele cazuri: „Intervalul de 5-10 minute între momentul când inculpatul s-a certat cu victima, amenințând-o că o va „aranja”, și momentul când a revenit înarmat cu un cuțit și a declanșat agresiunea, a fost insuficient pentru pregătirea omorului și exclude ipoteza că autorul ar fi meditat cu privire la săvârșirea faptei" [15]; „Unica împrejurare constatată de instanță a fost aceea că inculpatul, după ce s-a certat cu victima, a amenințat-o. Apoi a plecat, iar după aproximativ 10 minute a revenit, înarmat cu un cuțit. Or, în aceste împrejurări, nu se poate reține că el a comis omorul cu premeditare, intervalul de timp scurt fiind insuficient pentru pregătirea omorului și exclude ipoteza că ar fi meditat cu privire la săvârșirea faptei" [16].

Vizavi de prima condiție de realizare a premeditării, întrebarea-cheie este: care trebuie să fie durata intervalului de timp din momentul luării hotărârii de a săvârși omorul și până în momentul săvârșirii infracțiunii, pentru a putea face calificarea conform lit.a) alin.(2) art.145 CP RM?

Răspunzând la această întrebare, T.Toader relevă, pe bună dreptate: „Durata acestui interval de timp nu este fixă și nici nu poate fi dinainte stabilită. În fiecare caz, organul judiciar competent va constata dacă această condiție este sau nu îndeplinită, ținând seama de împrejurările concrete ale cauzei și, îndeosebi, de particularitățile subiective ale făptuitorului, deoarece, în funcție de aceste particularități, o persoană poate avea nevoie de un interval mai mare de timp pentru a chibzui, pe când o altă persoană poate chibzui cu multă eficiență chiar într-un interval de timp mai scurt" [17]. Considerăm că prin „particularitățile subiective ale făptuitorului” trebuie de înțeles: capacitățile intelectuale; experiența de viață; dexteritățile profesionale; viteza de reacție etc. De exemplu, în ipoteza unui omor, săvârșit pe calea administrării substanțelor toxice, vor avea nevoie de un interval de timp diferit pentru a chibzui: un specialist în chimie, medicină sau farmaceutică, cu stagiul suficient de muncă; un student la chimie, medicină sau farmaceutică; o persoană neinițiată în materie. Bineînțeles, doar asemenea factori nu pot fi suficienți pentru a demonstra, în toate cazurile, realizarea premeditării. Trebuie luate în considerație și alte împrejurări: complexitatea modului de executare a infracțiunii; personalitatea victimei; timpul și locul în care se săvârșește infracțiunea etc.

Cu privire la prima condiție de realizare a premeditării, are importanță și o altă cerință punctată în doctrina penală: situația premeditării nu se confirmă în cazul în care, de la luarea hotărârii și până la executarea ei, a trecut o perioadă scurtă de timp, iar făptuitorul s-a găsit într-o acțiune continuă, dominată de hotărârea ce a luat-o, în așa fel încât fapta săvârșită apare ca o exteriorizare imediată a hotărârii respective, aflată într-o continuitate atât materială, cât și psihică cu aceasta [18]. Cu alte cuvinte, pentru a exista premeditare, hotărârea de a omorî victima nu se poate plasa în momentul când făptuitorul a plecat în urmărirea victimei, ci trebuie dovedit că a existat anterior. Hotărârea respectivă nu poate fi dedusă din împrejurări ulterioare momentului când făptuitorul a început urmărirea victimei după ce a văzut-o, ci numai din împrejurări anterioare aceluiași moment.

După cum am menționat mai sus, cea de-a **doua condiție** de realizare a premeditării constă în următoarele: în intervalul de timp din momentul luării hotărârii de a săvârși omorul și până în momentul executării infracțiunii făptuitorul trebuie să mediteze, să-și concentreze forțele sale psihice în vederea asigurării succesului acțiunii sale.

³ În legătură cu ultima propoziție, nu trebuie să se înțeleagă că răzbunarea este motivul exclusiv al omorului săvârșit cu premeditare. Răzbunarea poate fi motivul și al omorului săvârșit în stare de afect. La baza omorului săvârșit cu premeditare se află nu răzbunarea realizată spontan, dar răzbunarea care își găsește realizarea după trecerea unui interval de timp relativ îndelungat din momentul apariției în conștiința făptuitorului.

Diversi autori caracterizează diferit această condiție, deși esența rămâne aceeași: efectuarea unor acte de pregătire morală, psihică, în vederea săvârșirii faptei, constând în activitatea psihică a făptuitorului de reflecție, de chibzuire asupra modului cum va săvârși infracțiunea [19]; adoptarea hotărârii de a ucide, consolidarea acesteia și reflectarea asupra modalității de împlinire a acțiunii (imaginarea și calcularea eficienței posibilelor variante de acționare) [20]; hotărârea infracțională este luată după un prealabil examen comparativ al motivelor pozitive și negative, precum și al rezultatelor ilicite dorite și nedorite de subiect [21].

Așadar, cea de-a doua condiție de realizare a premeditării ține de latura subiectivă a infracțiunii. Intenția premeditată este cea care constituie fondul condiției în cauză. Dar ce înseamnă „intenție premeditată”?

Modalitățile nenormative ale intenției pot fi clasificate în funcție de variate criterii. Astfel, după momentul apariției intenției, se deosebesc intenția premeditată și intenția spontană. Opusă noțiunii „intenția spontană”, noțiunea „intenție premeditată” este înțeleasă în felul următor: „Există intenție premeditată atunci când rezoluția infracțională a precedat la un oarecare interval de timp săvârșirea faptei, interval în care făptuitorul a reflectat asupra modului și mijloacelor de săvârșire a faptei” [22]; intenției premeditate „îi este caracteristică existența unui interval de timp între luarea hotărârii infracționale și punerea ei în executare, interval în care făptuitorul a meditat asupra modului și mijloacelor de săvârșire a faptei” [23]; „Intenția premeditată presupune un anumit interval de timp de la apariția ideii de a săvârși infracțiunea până la realizarea ei” [24]; în acele cazuri „în care făptuitorul a cugetat din timp asupra tuturor aspectelor esențiale ale acțiunii pe care o va săvârși, analizând cu minuțiozitate planul acestei acțiuni, suntem în prezența intenției premeditate” [25]; pentru intenția premeditată „este specific că hotărârea de a săvârși infracțiunea își găsește realizarea după expirarea unui interval de timp, pe al cărui parcurs făptuitorul reflectă asupra detaliilor infracțiunii, selectează participanții, elaborează planul, conturează modul de săvârșire a infracțiunii etc.” [26]; „Intenția premeditată se caracterizează prin faptul că hotărârea de a săvârși infracțiunea se execută după trecerea unei perioade de timp relativ îndelungate de la apariția acestei hotărâri” [27].

După examinarea tuturor acestor puncte de vedere mai mult sau mai puțin elaborate, formulăm propria definiție a noțiunii „intenție premeditată”: **intenția premeditată reprezintă una din speciile modalității nenormative a intenției având la bază criteriul momentului de apariție a intenției. Intenția premeditată întrunește două componente: 1) componenta cronologică, desemnând realizarea hotărârii de a săvârși infracțiunea nu imediat, dar după trecerea unui anumit interval de timp de la momentul apariției sale; 2) componenta ideologică, desemnând activitatea psihică specifică a făptuitorului pe parcursul acestui interval: reprezentarea în conștiința făptuitorului a modelului preconizatei infracțiuni; chibzuirea asupra detaliilor săvârșirii și tănuirii respectivei infracțiuni; modelarea eventualei conduite a victimei infracțiunii; deciderea asupra oportunității atragerii participanților la infracțiune etc.**

Trebuie de menționat că sintagma „intenția premeditată” trebuie privită cu o anumită doză de reticență. Încă N.S. Taganțev menționa că unii penaliști medievali făceau distincție între *dolus antecedens* (intenția care precede fapta infracțională) și *dolus consequens* (intenția care însoțește fapta infracțională) [28]. Însă, așa cum susține just V.I. Tkacenko, „intenția este posibilă numai în contextul infracțiunii, numai în legătură cu fapta. În afara faptei, nu există și nu poate exista intenție. Atunci când se vorbește despre intenția premeditată, se are în vedere activitatea psihică până la săvârșirea infracțiunii, și anume: apariția motivului infracțiunii; conceperea scopului infracțiunii; adoptarea hotărârii de a săvârși infracțiunea” [29]. Ne raliem acestei opinii și accentuăm că sintagma „intenția premeditată” nu-și găsește o fundamentare științifică suficientă. Ea continuă să fie utilizată ca atare din rațiuni exclusive de tradiție juridică și concizie de exprimare. Din aceleași considerente, vom apela în continuare la această construcție terminologică.

În alt registru, amintim că cea de-a **treia condiție** de realizare a premeditării constă în aceea că, în intervalul de timp din momentul luării hotărârii de a săvârși omorul și până în momentul executării infracțiunii, făptuitorul trebuie să treacă la săvârșirea unor acte de pregătire de natură să întărească hotărârea luată și să asigure realizarea ei.

Are dreptate M.A. Hotca când afirmă că, în esență, omorul săvârșit cu premeditare constă în suprimarea vieții unei persoane după o prealabilă pregătire [30]. Aceasta înseamnă că pregătirea de infracțiune este o etapă indispensabilă a activității infracționale, în ipoteza infracțiunii prevăzute la lit.a) alin.(2) art.145 CP RM.

Iată de ce nu putem agree așa-numita „teorie subiectivă privitoare la premeditarea unei infracțiuni”, despre care ne relatează M.A. Hotca: „În concepția subiectivă, premeditarea este concepută ca o circumstanță referitoare la elementul subiectiv al infracțiunii... Potrivit acestei teorii, actele preparatorii sau alte date ale realității,

premergătoare executării elementului material (adică executării faptei prejudiciabile – *n.a.*), nu sunt componente ale premeditării, ci numai elemente probatorii” [31]. De exemplu, adept al teoriei descrise este M. Basarab, care consideră că existența unor acte preparatorii nu este de esența premeditării, în sensul că acestea pot exista sau pot lipsi” [32].

În ce ne privește, considerăm că premeditarea presupune, obligatoriu, o activitate pregătitoare, așa cum este caracterizată această activitate în art.26 CP RM. Premeditarea nu poate exista, dacă decizia infracțională nu se exteriorizează prin acte pregătitoare, de natură nu doar psihică, dar și materială, obiectivizată.

Promotorii teoriei subiective privitoare la premeditarea unei infracțiuni fac nu altceva decât să confunde două noțiuni care nu pot fi echivalente: „intenția premeditată” și „premeditarea”. Iată, de exemplu, cum definesc noțiunea de premeditare A. Boroș, M. Gorunescu și M. Popescu: „caracteristică a laturii subiective a unei infracțiuni (sublinierea ne aparține – *n.a.*), potrivit căreia, după formarea rezoluției infracționale și până la procedarea în concret la comiterea obiectivă a faptei trece un interval de timp în care făptuitorul comite acte de pregătire, ce au rolul de a asigura reușita activității întreprinse” [33].

Considerăm mai adecvată o altă definiție a noțiunii „premeditare”: „hotărârea luată în mod deliberat cu privire la săvârșirea unei infracțiuni și concretizarea în acte de pregătire pentru realizarea acestui scop (sublinierea ne aparține – *n.a.*)” [34].

Într-adevăr, încă în 1912, S.V. Poznașev consemna, cu drept cuvânt: „Acea împrejurare că intenția este premeditată, nu este relevantă de felul său și nu constituie un temei de a agrava răspunderea” [35]. În același fâgaș s-a exprimat N.S. Taganțev: „dacă făptuitorul cugetă intens asupra șanselor de a realiza intenția infracțională, procură, fabrică sau adaptează mijloacele de săvârșire a infracțiunii (sublinierea ne aparține – *n.a.*), depune eforturi pentru a-și asigura reușita etc., putem considera infracțiunea lui ca fiind săvârșită cu premeditare” [36].

Despre anacronismul și inconsistența teoriei subiective privitoare la premeditarea unei infracțiuni ne vorbește C. Barbu: „Într-o concepție mai veche adoptată și de Codul nostru penal de la 1864 [37] care vorbea de „precugetare”, premeditarea avea un caracter pur subiectiv și consta în luarea hotărârii infracționale în cursul unui proces psihic de reflexiune, de deliberare chibzuită anterioară săvârșirii infracțiunii. În această concepție, premeditarea era identificată cu dolul premeditat (*dolus deliberatus*, de *propositio*) și opusă dolului spontan (*dolus repentinus*, de *impeto*). Această concepție a fost părăsită, aspectul subiectiv fiind îmbinat cu cel obiectiv și premeditarea concepută ca o activitate de pregătire materială a infracțiunii, ca manifestare a hotărârii mai dinainte luată de a săvârși” [38].

În concluzie, premeditarea nu trebuie identificată cu intenția premeditată. Nu este suficient ca făptuitorul să fi luat pur și simplu mai dinainte hotărârea de a omorî, pentru a avea premeditare. În acest caz, vom avea o intenție premeditată care nu poate conta, de una singură, la calificarea faptei de omor conform lit.a) alin.(2) art.145 CP RM. Existența agravantei, prevăzute de această normă, presupune prezența unui complex de condiții de realizare a premeditării (enunțate mai sus), care privesc atât latura subiectivă, cât și latura obiectivă a infracțiunii.

Sub acest aspect, suntem de acord cu A.B. Falko, care afirmă: „Manifestarea obiectivă a premeditării constă în fabricarea mijloacelor sau instrumentelor de săvârșire a infracțiunii, în racolarea de participanți, în înțelegerea prealabilă de a săvârși infracțiunea, în crearea intenționată pe altă cale de condiții pentru săvârșirea infracțiunii. De asemenea, procurarea sau adaptarea mijloacelor ori instrumentelor de săvârșire a infracțiunii pot mărturisi despre prezența premeditării, dacă aceste acțiuni nu au fost săvârșite nemijlocit înainte de realizarea intenției, în contextul unei situații de viață concrete care a servit ca pretext pentru săvârșirea infracțiunii” [39]. Așadar, premeditarea nu poate fi dedusă din singurul fapt de aplicare de către făptuitor a unor mijloace sau instrumente care îi înlesnesc comiterea omorului. Aplicarea în procesul omorului a unui mijloc sau instrument, găsit de făptuitor la locul săvârșirii faptei, nu poate fi un indicator al premeditării.

Iată cum Gh. Diaconescu caracterizează cea de-a treia condiție de realizare a premeditării: „obținerea de informații necesare executării omorului (date despre programul sau obiceiurile victimei, capacitatea acesteia de a riposta, existența unor câini la locul ori în preajma locului stabilit pentru săvârșirea infracțiunii), pregătirea instrumentelor trebuincioase îndeplinirii acțiunii (cumpărarea și curățirea armei, procurarea sau prepararea otrăvii etc.), alegerea locului și timpului cele mai propice (în pădure, pe malul unei ape, pe timp de noapte ori de furtună), crearea condițiilor favorabile (atragera victimei la locul prestabilit sau îmbătarea acesteia) și, în general, oricare activitate de această natură menită și întreprinsă în vederea atingerii scopului” [40].

Să vedem care din asemenea activități au fost atestate în practica judiciară: „Împrejurarea că inculpatul a premeditat fapta rezultă din modul în care a conceput-o și a realizat-o, fiind stabilit cu certitudine că mobilul faptei inculpatului l-a constituit răzbunarea, inculpatul dorind să dea satisfacție fiului său care în seara anterioară săvârșirii faptei a avut un conflict cu frații părții vătămate. Pentru aceasta, a doua zi a plănuit agresiunea, s-a înarmat cu o sabie, a ascuns sabia în mâneca hainei pentru a surprinde victima fără apărare, ceea ce s-a și întâmplat” [41]; „Acțiunile real întreprinse de condamnatul B.V. în situația când dimineața între el și partea vătămată a avut loc conflictul, iar spre sfârșitul zilei el și-a scos arma, a încărcat-o, a venit la locul infracțiunii, mergând o distanță considerabilă, s-a instalat într-un ascunziș (sublinierea ne aparține – n.a.), de unde l-a strigat pe B.I. și la momentul apariției în vizorul lui a părții vătămate a efectuat ținând țintind împușcătura fatală, se constată că condamnatul a săvârșit omorul cu premeditare” [42].

Premeditarea nu poate fi reținută, dacă făptuitorul a dispus de un timp suficient, dar nu a întreprins nici un act de pregătire a omorului. De exemplu, într-o speță, într-o seară, după trei săptămâni de la un incident în cursul căruia inculpatul și victima s-au lovit reciproc, cei doi s-au întâlnit la un bufet, iar ulterior, în timp ce se îndrepta spre casă, victima a fost urmărită de inculpat, însoțit de alte trei persoane și, deși a încercat să fugă, a fost lovită de acesta în cap cu un obiect contondent, suferind leziuni ce i-au pus viața în pericol. Întrucât din probele administrate nu rezultă că inculpatul ar fi luat anterior hotărârea de a se răzbuna pe victimă, că ar fi făcut acte de pregătire în acest sens, ci, dimpotrivă, cei doi s-au întâlnit întâmplător, hotărârea infracțională intervenind ad hoc, fără vreo pregătire prealabilă, urmează a fi schimbarea juridică a faptei în tentativă de omor neagravată [43]. Acest exemplu demonstrează că lipsa chiar și a unei singure condiții de realizare a premeditării (în speță – a celei de-a treia condiții) este suficientă pentru a se confirma lipsa premeditării însăși.

În legătură cu un alt aspect vizând cea de-a treia condiție de realizare a premeditării, ne vom referi la o altă speță: pentru a pronunța sentința, instanța de fond a reținut că, la 30.07.2003, pe la ora 13.00, B.N., fiind în stare de ebrietate, în scop de sustragere a pătruns în casa lui C.O., având asupra sa un cuțit, un topor, mănuși, lipici, funii. Încuind ușa după sine, fără a spune ceva, i-a aplicat lui C.O. o lovitură cu cuțitul în antebrațul drept, cauzându-i leziuni corporale ușoare. Amenințându-l pe C.O. și pe fiica ultimei cu omorul, a cerut bani. C.O. i-a transmis făptuitorului 407 dolari SUA și 3608 lei moldovenești. Continuându-și activitatea, B.N., insistând că i s-au dat puțini bani, amenințându-l cu omorul pe C.O. și pe fiica acesteia, a legat-o pe ultima la mâini și picioare. După care a impus-o pe C.O. să caute bani prin casă. Fiica lui C.O. a reușit să se elibereze și să fugă din casă. În intenția de a o omorî, B.N. a alergat după ea. Însă, intenția nu și-a putut-o realiza, deoarece a fost reținut. Pentru cele săvârșite, B.N. a fost condamnat inclusiv potrivit art.27 și lit.a) alin.(2) art.145 CP RM (adică, pentru tentativă la omorul săvârșit cu premeditare).

Judecând recursul, Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova a relevat că instanței de fond nu i-a reușit să constate că B.N. a procurat, a fabricat sau a adaptat un careva mijloc sau instrument, ori și-a asigurat condiții speciale din timp pentru săvârșirea omorului. În consecință, condamnarea lui B.N. conform art.27 și lit.a) alin.(2) art.145 CP RM a fost apreciată ca ilegală [44].

Pe marginea acestei spețe se poate menționa că omorul săvârșit cu premeditare poate forma concurs cu o altă infracțiune. În acest caz, trebuie să se stabilească că au fost săvârșite acțiuni de pregătire a infracțiunii de omor. Dacă au fost comise acțiuni de pregătire doar a infracțiunii aflate în concurs cu omorul, nu va putea funcționa agravanta de la lit.a) alin.(2) art.145 CP RM. În speța prezentată mai sus s-a efectuat pregătire pentru infracțiunea de tâlhărie. Intenția de a săvârși omorul a avut un caracter spontan, iar făptuitorul nu a întreprins din timp măsuri pentru a se pregăti de această infracțiune. Deci, chiar dacă a săvârșit tentativa de omor, a săvârșit-o fără premeditare.

În încheiere, ne vom exprima punctul de vedere față de oportunitatea menținerii sau renunțării la incriminarea faptei de omor săvârșit cu premeditare.

În doctrina penală română, părerea este cvasiunanimă în sensul că se justifică agravarea răspunderii pentru infracțiunea de omor în condițiile de realizare a premeditării. De exemplu, O.Loghin menționează: „Premeditarea atribuie omorului caracter calificat, deoarece, presupunând, pe de o parte, o concentrare a forțelor psihice ale făptuitorului, iar, pe de altă parte, o pregătire a comiterii faptei, asigură acestuia șansa sporirii de reușită. În același timp, premeditarea relevă și o pericolozitate mai mare a făptuitorului, care înțelege să procedeze metodic, cu calm pentru traducerea în fapt a hotărârii sale infracționale” [45].

În doctrina penală rusă, nu poate fi trecută cu vederea opinia lui A.I. Rarog: „Cauzele, datorită cărora făptuitorul nu și-a realizat îndată hotărârea infracțională (șovăiala, ezitarea, atitudinea emoțională negativă

față de infracțiune, neconcilierea motivelor care-l dirijează pe făptuitor), nu permit a considera intenția premeditată mai periculoasă decât intenția spontană” [46]. Ideea este dezvoltată de N.S. Taganțev, care consideră că „existența premeditării trebuie stabilită în fiecare caz aparte, în funcție de circumstanțele celor comise. Nu să fie statuată a priori de către legiuitor” [47].

Ajungem la concluzia că ar fi preferabilă o variantă de compromis. O variantă care funcționează în condițiile dreptului penal al Statelor Unite [48]. La concret, recomandăm excluderea agravantei „cu premeditare” din dispoziția alin.(2) art.145 CP RM, însoțită de includerea în alin.(1) art.77 „Circumstanțele agravante” din Codul penal a unei litere suplimentare care să aibă următorul conținut: „o) săvârșirea infracțiunii cu premeditare. Instanța de judecată are dreptul, în funcție de caracterul infracțiunii, să nu considere aceasta ca o circumstanță agravantă”. Astfel, avantajul ar consta în aceea că, în procesul de analiză a caracterului infracțiunii, ar fi luate în considerație, înainte de toate, tocmai cauzele datorită cărora făptuitorul nu și-a realizat îndată hotărârea infracțională.

2. Săvârșirea omorului din interes material. În conformitate cu lit.b) alin.(2) art.145 CP RM, răspunderea pentru infracțiunea de omor se agravează, atunci când e săvârșită din interes material. Este vorba de un anumit motiv, sub impulsul căruia făptuitorul săvârșește infracțiunea de omor.

Interesul material fiind un interes egoist și josnic în raport cu viața persoanei ca valoare socială inestimabilă, legiuitorul a apreciat, pe bună dreptate, că un asemenea motiv este de natură să agraveze omorul. În opinia lui B.S. Volkov, interesul material – după potențialul de influențare cauzală asupra persoanei, după capacitatea dinamică de a genera o activitate – se poate compara numai cu instinctul sexual [49]. Iată de ce, interesul material este unul dintre cele mai frecvent atestate motive ale omorului.

În unele legislații penale, noțiunea de interes material își găsește definiția (de exemplu, în pct.10 art.4 din Codul penal al Republicii Bielarus [50]). În contextul sistemului juridic autohton, o asemenea definiție este formulată în pct.10 al Hotărârii Plenului Judecătorei Supreme a Republicii Moldova, nr.9 din 15.11.1993 „Cu privire la practica judiciară în cauzele despre omorul premeditat” [51]. Potrivit acestuia, omorul urmează a fi calificat ca omor săvârșit din interes material, „dacă a fost săvârșit cu scopul de a primi un venit material pentru vinovat sau pentru alte persoane (bani, bunuri sau drepturi la primirea lor, drepturi la spațiu locativ, remunerare din partea terței persoane⁴ etc.) sau cu intenția de a fi scutit de cheltuieli materiale (restituirea bunurilor, datoriei, plățirea serviciilor, îndeplinirea obligațiilor patrimoniale, plățirea alimentelor etc.”.

Interesul material, care stă la baza infracțiunii de omor, se poate prezenta sub cele mai variate manifestări. Implicit, chiar din definiția citată mai sus, rezultă că aceste manifestări pot fi următoarele: interesul de parvenire, adică de a ajunge nemeritat la o mai bună situație materială; interesul de a duce o viață ușuratică; interesul de a-și satisface nevoile materiale curente; interesul de a supraviețui etc. Nuanțate, aceste manifestări pot fi luate în considerație diferențiat la individualizarea pedepsei.

În alt context, din definiția noțiunii „interes material”, reproducă în Hotărârea Plenului nr.9/1993, rezultă că interesul material se poate prezenta sub următoarele forme:

- 1) motivul generat de necesitatea făptuitorului de a obține un câștig material pentru sine;
- 2) motivul generat de necesitatea făptuitorului de a-și reține un câștig material;
- 3) motivul generat de necesitatea făptuitorului de a se elibera de cheltuieli materiale;
- 4) motivul generat de dorința făptuitorului de a asigura un câștig material unor terțe persoane (de a obține sau reține un câștig material pentru ele, ori de a le elibera de cheltuieli materiale).

Din cele menționate, se desprinde că interesul material constă în orice folos, beneficiu sau avantaj material direct sau chiar indirect, nu însă într-o simplă satisfacție morală. Interesul material este direct, atunci când făptuitorul urmărește să aibă o satisfacție personală de pe urma obținerii sau reținerii câștigului material. Interesul material este indirect, atunci când făptuitorul dorește să asigure un câștig material unor terțe persoane. Prin „terțe persoane” trebuie de înțeles: 1) persoanele apropiate făptuitorului, de a căror soartă este preocupat acesta; 2) persoanele care în viitor îi pot fi utile făptuitorului, oferindu-i anumite contraprestații.

De cele mai multe ori, interesul material adoptă forma motivului generat de necesitatea făptuitorului de a obține un câștig material (pentru sine sau pentru terțe persoane). De exemplu, într-o speță, *M.M. și P.A. au fost condamnați, printre altele, conform pct.1 art.88 CP RM (pentru omorul săvârșit în interes acaparator)*,

⁴ În acord cu legea penală în vigoare, omorul, săvârșit în scopul de a primi o remunerație din partea terței persoane, se califică drept omor săvârșit la comandă (lit.m) alin.(3) art.145 CP RM).

pentru că, la 15.03.1995, au pătruns în apartamentul lui C.N., unde au violat-o, apoi – în interes acaparator, în scopul de a ascunde o altă infracțiune și cu deosebită cruzime – au omorât-o, luând bunuri în valoare de 2813 lei, precum și pașaportul victimei. După aceasta, prin incendierea apartamentului, au distrus bunuri în valoare de 14522 lei [52].

În alte cazuri interesul material se concretizează în motivul generat de necesitatea făptuitorului de a reține un câștig material (pentru sine sau pentru terțe persoane). În acest sens, comportă relevanță o speță din practica judiciară română: la 19.01.2006, A.A. a venit la domiciliul victimei N.F. cu obiecte de îmbrăcăminte spre vânzare și a fost invitată de victimă în casă. Aici A.A. a sustras suma de 950 lei românești noi dintr-un șifonier. Fiind surprinsă de victimă, A.A. a agresat-o în scopul păstrării sumei de bani, victima căzând la sol în stare de inconștiență. Speriată de situația nou-creată și pentru a ascunde fapta de furt a banilor, A.A., folosindu-se de o sticlă cu un produs petrolier existentă în cameră, a stropit victima și i-a dat foc, după care a părăsit locuința. Prin sentință, s-a dispus condamnarea lui A.A., inclusiv, pentru omorul săvârșit din interes material [53].

Astfel, putem observa că, în prima speță, făptuitorul urmărește să beneficieze de câștigul material ulterior comiterii omorului, ca urmare a săvârșirii acestuia. Deci, dorește să obțină un câștig material. Situația este diferită în cea de-a doua speță: obținerea câștigului material a început înainte de săvârșirea omorului. Făptuitorul admite varianta că, dacă va fi surprins, va fi nevoit să săvârșescă omorul, pentru a nu fi împiedicat să-și ducă acțiunea la capăt. Deci, în această ipoteză, motivul omorului este generat de necesitatea făptuitorului de a reține câștigul material.

Ipotezele în care este aplicabilă circumstanța agravantă, prevăzută la lit.b) alin.(2) art.145 CP RM, sunt numeroase și variate:

1) omorul persoanei, care are dreptul de întreținere, de către persoana care are obligația de întreținere, în scopul eliberării de această obligație

De exemplu, în Codul familiei al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 26.10.2000 [54], ca subiecți ai raportului juridic de întreținere sunt specificați: părinții în raport cu copiii minori și copiii majori inapți de muncă care necesită sprijin material; copiii majori apți de muncă în raport cu părinții inapți de muncă care necesită sprijin material; soții în raport unul cu altul (în cazurile stabilite la art.82); foștii soți în raport unul cu altul (în cazurile prevăzute la art.83); frații în raport cu surorile, sau viceversa (în cazurile prevăzute la art.86); bunicii în raport cu nepoții (în cazurile prevăzute la art.87); nepoții în raport cu bunicii (în cazurile prevăzute la art.88); copii vitregi în raport cu părinții vitregi (în cazurile prevăzute la art.89); copiii în raport cu educatorii (în cazurile prevăzute la art.90).

În aceste cazuri, dar și în cazurile de natură similară, existența raportului de întreținere constituie premisa săvârșirii omorului din interes material. Subiectul pasiv al unui asemenea raport – cel obligat – va avea calitatea de făptuitor. Respectiv, subiectul activ al raportului de întreținere – cel îndrituit – va avea calitatea de victimă.

Bineînțeles, doar existența unei asemenea premise nu e suficientă pentru a confirma prezența interesului material. Nu este exclus ca răzbunarea, gelozia, invidia sau alte asemenea motive să determine săvârșirea omorului unei persoane care, absolut irelevant în context, se dovedește a fi o persoană întreținută. De aceea, nu putem să nu fim de acord cu T.Toader care susține: „Dacă omorul este săvârșit din alte motive (răzbunare, gelozie etc.), agravanta (se are în vedere agravanta „din interes material” – *n.a.*) nu este aplicabilă, chiar dacă moartea victimei i-ar aduce făptuitorului un avantaj material” [55];

2) omorul săvârșit în vederea primirii sumei asigurate

Se are în vedere situația legată de acțiunea contractului de asigurare. La concret, se are în vedere asigurarea de persoane, în cazul în care se asigură viața. Riscul asigurat se exprimă în moartea asiguratului. Beneficiarul asigurării, pentru a încasa de la asigurător suma asigurată, provoacă intenționat împrejurarea periculoasă. În alți termeni, acest beneficiar săvârșește omorul asiguratului, sub impulsul interesului material;

3) omorul săvârșit în scopul neachitării datoriei sau în scopul amânării achitării datoriei

În legătură cu omorul săvârșit în scopul neachitării datoriei, sunt oportune ca exemplu următoarele spețe: pentru tentativa la omor săvârșit din interes material, a fost condamnată Batina. Urmărind scopul de a se eschiva de la achitarea datoriei lui Balanina în mărime de 15 mii dolari și 15 mln de ruble, Batina a încercat s-o lipsească de viață pe victimă, pe calea aplicării acesteia în cap a loviturilor cu toporașul de bucătărie. Din cauze independente de voința sa, nu și-a putut duce infracțiunea la capăt [56]; în 2005, T. a împrumutat de la C. o sumă de bani, semnând o fișulă de întoarcere a datoriei. Periodic, C. îi amintea lui T. despre

necesitatea rambursării banilor împrumutați. La 22.01.2007, cei doi s-au întâlnit. După consumarea în comun a băuturilor alcoolice, a apărut conflictul legat de datorie. Iritat de insistențele lui C., T. a scos din buzunar cuțitul și i-a aplicat victimei lovituri cu acesta, până când ea a căzut jos. În rezultat, C. a decedat, pentru care fapt T. a fost condamnat pentru omorul săvârșit din interes material [57].

Trebuie de menționat, că lit.b) alin.(2) art.145 CP RM e aplicabilă nu doar atunci când omorul e săvârșit în scopul neachitării unei datorii având un suport juridic. Dacă făptuitorului îi revenea obligația să achite datoria, iar nedorința de a executa obligația dată a fost cea care a alimentat intenția de a comite omorul, nu contează dacă acea datorie a avut sau nu un suport juridic. Nu contează nici măcar dacă acea datorie s-a creat în condiții legale. De aceea, datoria – care nu are la bază respectarea cerințelor legale de încheiere a contractului de împrumut, sau provine din pierderea într-un joc de noroc, din pierderea unui pariu, sau se constituie din bunuri dobândite pe cale infracțională ori din oricare alte foloase ilegale – atunci când nu se dorește a fi achitată de făptuitor, se referă la omorul săvârșit în interes material.

În cazul dat, putem afirma că făptuitorul este debitor în raportul din care provine datoria; victima este creditor în acest raport. Însă, termenii „debitor” și „creditor” au o încărcătură factologică, nu neapărat și o încărcătură juridică.

Ținem să accentuăm că omorul, săvârșit din interes material, își atestă prezența și atunci când e săvârșit în scopul amânării achitării datoriei. Însă, în această ipoteză, datele problemei diferă de cele vizând omorul săvârșit în scopul neachitării datoriei: în afară de debitor și creditor, apare persoana care acționează în interesul creditorului. O astfel de persoană poate fi prezentă și în cazul omorului săvârșit în scopul neachitării datoriei. Poate. Dar nu e indispensabilă, ca în situația omorului săvârșit în scopul amânării achitării datoriei. Or, în situația dată, tocmai o asemenea persoană apare ca victimă a infracțiunii;

4) omorul săvârșit în scop de canibalism, cu precizarea că făptuitorul dorește să beneficieze de calitățile de consum ale corpului victimei

Deși restrânsă ca posibilitate, o asemenea ipoteză, atestată în doctrina penală de către S.H. Nafiev [58], nu poate fi exclusă cu totul. Făptuitorul privește corpul victimei ca pe un bun de consum, ca pe o resursă alimentară. Dacă va lipsi victima de viață, va beneficia gratuit de respectivele calități de consum. Deci, va fi scutit de cheltuieli materiale legate de procurarea produselor alimentare.

Este notabil, că, în ipoteza analizată, mai este prezentă o circumstanță agravantă a omorului – „cu scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa organele sau țesuturile victimei” (lit.n) alin.(2) art.145 CP RM). Aceasta deoarece consumul organelor sau țesuturilor victimei în procesul canibalismului se înscrie în noțiunea „utilizarea organelor sau țesuturilor victimei”;

5) omorul săvârșit în vederea obținerii banilor, a bunurilor, a unor drepturi patrimoniale, a avansării într-o funcție presupunând o retribuție mai mare, a moștenirii, a încheierii unei convenții avantajoase în viitor, a altor foloase sau avantaje materiale

Pentru aplicarea răspunderii conform lit.b) alin.(2) art.145 CP RM, nu este obligatoriu ca patrimoniul, din al cărui cont făptuitorul urmărește să-și satisfacă interesul material, să aparțină victimei. Victima poate fi proprietar sau posesor al foloaselor sau avantajelor materiale dorite de făptuitor. Dar poate și să nu aibă o asemenea calitate. De aceea, omorul, săvârșit din interes material, se reține atunci când e omorâtă o persoană, pentru ca astfel să dispară piedica în fața făptuitorului de a accede la foloasele sau avantajele materiale aparținând unor terțe persoane.

De asemenea, pentru calificarea faptei potrivit lit.b) alin.(2) art.145 CP RM, nu are importanță când va putea făptuitorul să beneficieze de foloasele sau avantajele materiale: îndată după omor sau după trecerea unei perioade mai lungi de timp de la săvârșirea omorului. Nu contează nici aceea dacă s-a fixat definitiv în ce constă interesul material sau dacă făptuitorul are o reprezentare aproximativă despre ceea ce-i poate satisface interesul material, în funcție de împrejurări aspirând să beneficieze „de tot ce se poate”. Important este ca anume interesul material să fie cel care îl ghidează pe făptuitor să săvârșească infracțiunea de omor.

În alt context, A.N. Popov menționează că este posibil să existe anumiți indici că omorul este săvârșit din interes material (de exemplu, făptuitorul a intrat în posesia bunurilor victimei după săvârșirea omorului). Însă, asemenea indici nu sunt suficienți pentru a demonstra prezența interesului material ca motiv ce a determinat omorul [59]. Sub acest aspect, prezintă interes următoarea speță: *prin sentință, S.T. a fost condamnat în baza alin.(2) art.95 (pentru vătămare intenționată gravă a integrității corporale, care a fost urmată de moartea victimei) și alin.(2) art.120 (pentru jaf prin care a cauzat o daună considerabilă victimei) CP RM din 1961. Ne fiind de*

acord cu sentința, reprezentantul legal al părții vătămate a declarat apel, în care a solicitat condamnarea lui S.T. pentru omor săvârșit în interes material și tâlhărie. Colegiul penal al Curții de Apel a Republicii Moldova, verificând materialele cauzei în raport cu argumentele invocate în apel, a ajuns la concluzia că acesta este neîntemeiat. În fapt, la 3.06.1998, S.T., în urma unui conflict apărut pe parcursul întrebuițării băuturilor spirtoase cu A.C., i-a produs celui din urmă o lovitură în cap cu o sticlă. Apoi l-a lovit de mai multe ori cu mâinile și picioarele în diferite regiuni ale corpului, cauzându-i leziuni corporale grave, periculoase pentru viață. În urma acestora, victima a decedat. După ce victima a căzut, făptuitorul i-a sustras din buzunar portmoneul, în care se aflau 80 de lei, și ceasul de mână, evaluat la 70 de lei. Colegiul penal a arătat că, în instanța de judecată, nu s-a constatat faptul că făptuitorul ar fi atacat victima în scopul de a-i sustrage bunurile [60].

În legătură cu cele evocate, are dreptate S.H. Nafiev, atunci când susține că, pentru a califica fapta ca omor săvârșit din interes material, este necesar ca scopul de a obține sau de a reține un câștig material ori de a se elibera de cheltuieli materiale trebuie să apară la făptuitor până la săvârșirea omorului sau în timpul săvârșirii acestuia [61]. De menționat că aceeași poziție e promovată în pct.10 al Hotărârii Plenului Judecătorei Supreme a Ucrainei „Cu privire la practica judiciară în cauzele legate de infracțiunile contra vieții sau sănătății persoanei”, nr.2 din 7.02.2003 [62].

În concluzie, pentru aplicarea răspunderii conform lit.b) alin.(2) art.145 CP RM, este necesar ca interesul material să apară la făptuitor până la terminarea executării faptei prejudiciabile: anterior săvârșirii omorului sau chiar în timpul săvârșirii acestuia. Lipsesc temeiurile calificării faptei potrivit lit.b) alin.(2) art.145 CP RM, dacă interesul material apare la făptuitor ulterior momentului în care își finalizează executarea faptei prejudiciabile.

Sub un alt aspect, suntem de acord cu A.Boroi care menționează: „Elementul circumstanțial de agravare constând dintr-un anumit mobil cu care acționează autorul, în cazul în care interesul făptuitorului de a obține avantaje materiale se dovedește a fi nereal (de exemplu, făptuitorul a considerat greșit că are vocație succesorolă), cerința legii este îndeplinită, căci relevant este mobilul cu care s-a comis omorul, nu realizarea lui în concret” [63]. Cu alte cuvinte, circumstanța agravantă examinată există chiar dacă satisfacerea interesului material nu a fost realizată deloc. Esențial este ca făptuitorul să fi urmărit interesul material, indiferent dacă l-a realizat sau nu.

Din cele evocate mai sus, reies următoarele:

- dacă interesul material apare la făptuitor ulterior momentului în care își finalizează executarea faptei de lipsire de viață a victimei, răspunderea se va aplica în conformitate cu art.145 (cu excepția lit.b) alin.(2)) CP RM;
- dacă făptuitorul a urmărit interesul material la săvârșirea omorului, însă acest interes nu s-a realizat, răspunderea se va aplica în conformitate cu lit.b) alin.(2) art.145 CP RM;
- dacă făptuitorul a urmărit interesul material la săvârșirea omorului, iar acest interes s-a realizat, răspunderea se va aplica în conformitate cu lit.b) alin.(2) art.145 și o altă normă din Codul penal.

Când spunem „o altă normă din Codul penal”, avem în vedere, de cele mai dese ori, o normă care stabilește răspunderea pentru una din infracțiunile contra patrimoniului (de exemplu, furt, jaf, tâlhărie, șantaj etc.). Însă, norma penală respectivă poate stabili răspunderea și pentru o infracțiune care nu face parte din grupul celor contra patrimoniului. Ne referim la: răpirea mijlocului de transport (art.192¹ CP RM); răpirea mijlocului de transport cu tracțiune animală, precum și a animalelor de tracțiune (art.192² CP RM); sustragerea sau extorcarea substanțelor narcotice sau psihotrope (art.217⁴ CP RM); profanarea mormintelor, presupunând însușirea obiectelor ce se află în mormânt sau pe el (art.222 CP RM); sustragerea documentelor, imprimatelor, ștampilelor sau sigiliilor, prevăzută la art.360 CP RM; jefuirea celor căzuți pe câmpul de luptă (art.389 CP RM) etc.

Nu toate aceste infracțiuni presupun scopul de cupiditate. Dar acesta nici nu este obligatoriu. Interesul material poate să implice scopul de cupiditate sau nu-l implice. În acest plan, ne raliem punctului de vedere exprimat de A.N. Popov: „Omorul se consideră a fi săvârșit din interes material și în acele cazuri, când făptuitorul urmărește să se folosească temporar de bunurile sau drepturile patrimoniale obținute de pe urma infracțiunii” [64]. Această opinie o confirmă următoarea speță: „Udacin a fost declarat vinovat pentru omorul săvârșit din interes material și răpirea mijlocului de transport. În fapt, la 26.01.1996, acesta, împreună cu Pasecinik, l-a rugat pe Cernov, conducătorul unui automobil, să-i ducă la destinație contra plată. Cernov a căzut de acord. Când a ajuns la destinație, Udacin, urmărind să nu achite costul călătoriei, i-a aplicat lui Cernov câteva lovituri în cap cu nunchaki, în urma cărora victima a decedat. După care, Udacin a intrat în posesia automobilului lui Cernov, s-a deplasat cu acesta într-o localitate din apropiere, unde l-a abandonat” [65].

Însă, de cele mai multe ori, omorul, săvârșit din interes material, formează concurs cu infracțiunea de tâlhărie. Ca exemplu ce relevă această afirmație prezentăm următoarele cazuri: *I.V. a fost condamnat conform pct.1 și 6 art.88 (pentru omor săvârșit în interes acaparator și cu deosebită cruzime) și art.123¹ (pentru sustragere în proporții deosebit de mari din avutul proprietarului, săvârșită pe calea tâlhăriei) CP RM din 1961. În fapt, la 25.01.2000, I.V., împreună cu alte două persoane neidentificate, deplasându-se cu automobilul-taxi care îi aparținea lui T.I., prin înțelegere prealabilă, în scop de profit, l-au atacat pe T.I., aplicându-i mai multe lovituri cu pumnii și picioarele. În urma loviturilor, victima și-a pierdut cunoștința. Apoi la volan s-a așezat I.V., iar pe T.I l-a târât pe bancheta din spate. Pe traseul Chișinău-Telenești, în automobil, cei trei făptuitori l-au strangulat pe T.I. După omor, au aruncat cadavrul victimei într-o fântână de canalizare. După care au sustras automobilul aparținând lui T.I. și alte bunuri ale acestuia în valoare totală de 55478 lei [66]; S.N. a fost condamnat potrivit pct.1, 6 și 7 art.88 (pentru omor săvârșit în interes acaparator, cu deosebită cruzime și cu scopul de a ascunde o altă infracțiune) și pct.1, 2, 3, 6 și 7 alin.(2) art.121 (pentru tâlhărie săvârșită în urma înțelegerii prealabile de către un grup de persoane, cu aplicarea armei sau a altor obiecte folosite în calitate de armă, cu pricinuirea unor leziuni corporale grave, în scopul însușirii avutului în proporții mari, și prin pătrundere în încăpere, în alt loc pentru depozitare sau în locuință) CP RM din 1961. În fapt, la 16.08.2001, în satul Vișniovca, județul Cahul, S.N., împreună cu o persoană neidentificată, înarmat cu o rangă de metal, urmărind scopul de sustragere, a venit acasă la B.E. Cu ajutorul rangii, i-a aplicat multiple lovituri. În urma leziunilor suportate, victima a decedat. După aceasta, cei doi făptuitori au sustras bunuri în valoare de 9897 lei [67]; M.C. și T.P. au fost condamnați conform lit.b) alin.(2) și lit.f) alin.(3) art.145 (pentru omorul săvârșit din interes material și de două sau mai multe persoane) și lit.b) alin.(2) și lit.c) alin.(3) art.188 (pentru tâlhărie săvârșită de două sau mai multe persoane, cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății) CP RM. În fapt, la 6.04.2004, aproximativ la ora 23.00, aflându-se într-un apartament de pe bd. Dacia, mun. Chișinău, M.C. și T.P., prin comun acord, urmărind scopul de a săvârși un omor și acționând în interes material, i-au aplicat lui B.Gh. multiple lovituri cu mâinile și picioarele. În rezultat, victima a decedat. În continuare, cei doi făptuitori au sustras un televizor în valoare de 22401 lei [68]. Și asemenea exemple ar putea continua.*

În lumina exemplurilor punctate mai sus, una din întrebările de actualitate este, dacă, atunci când omorul e săvârșit în timpul atacului tâlhăresc, se aplică sau nu circumstanța agravantă „din interes material” (lit.b) alin.(2) art.145 CP RM)?

În unul din studiile anterioare, am formulat răspunsul la această întrebare [69]. Sintetizând, vom răspunde în felul următor:

– nu este necesară luarea în considerație la calificarea omorului a agravantei stabilite la lit.b) alin.(2) art.145 CP RM, atunci când se atestă forma tipică a tâlhăriei (adică, atunci când nu se realizează scopul de sustragere);

– este necesară luarea în considerație la calificarea omorului a agravantei stabilite la lit.b) alin.(2) art.145 CP RM, atunci când se atestă forma atipică a tâlhăriei (adică atunci când se realizează scopul de sustragere).

În toate cele trei exemple evocate mai sus, scopul de sustragere și-a găsit realizare în cazul tâlhăriei. Ceea ce înseamnă că instanțele de judecată au reținut corect concursul dintre omorul săvârșit din interes material și tâlhărie.

În alt context, ne alăturăm opiniei lui C.Barbu, potrivit căreia circumstanța agravantă „din interes material” se reține, indiferent dacă s-a săvârșit omor consumat sau numai tentativă de omor [70]. În următoarea speță, circumstanța agravantă nominalizată a fost reținută în raport cu tentativa de omor: *la 13.04.1997, S.V. s-a înțeles cu P.Ia. să sustragă automobilul care-i aparținea lui D.T. Ei s-au înțeles să-l omoare pe D.T. În acest scop, s-au urcat în automobilul respectiv, propunându-i lui D.T. să-i ducă la Poșta Veche. În automobil, cei doi i-au aplicat victimei lovituri cu pumnii. De asemenea, cu ajutorul unui șiret, S.V. a încercat să-l strânguleze pe D.T. Însă, nu și-a dus intenția până la sfârșit, deoarece victima a opus rezistență și a reușit să părăsească în fugă automobilul [71].*

Ideea, exprimată de către C.Barbu, o dezvoltă A.Boroi: în măsura în care există interesul material, nu interesează dacă făptuitorul nu a putut să-și realizeze motivul urmărit, deoarece a ucis o altă persoană în locul aceleia a cărei moarte i-ar fi satisfăcut un anumit interes (*error in personam sau aberratio ictus*) [72].

În cazul erorii asupra identității victimei (*error in personam*), dacă făptuitorul urmărește interesul material în săvârșirea omorului, calificarea trebuie să se facă conform lit.b) alin.(2) art.145 CP RM. În cazul dat, nu

putem reține tentativa de infracțiune: nu se poate afirma că ceea ce a avut făptuitorul în reprezentarea lui subiectivă nu și-a găsit confirmare în realitatea obiectivă. Agravanta „din interes material” există chiar dacă nu a fost realizată deloc satisfacerea interesului material. Deci, în cazul analizat, eroarea asupra identității victimei este o eroare neesențială. Ea nu poate influența răspunderea făptuitorului.

Alta este situația în ipoteza erorii asupra modului de executare a infracțiunii (*aberratio ictus*), când făptuitorul își îndreaptă acțiunea asupra unei persoane pe care vrea s-o ucidă, dar, datorită unei greșite manipulări a mijlocului folosit sau a altor cauze accidentale, rezultatul urmărit se produce asupra unei alte persoane. În cazul dat, calificarea se face conform art.27 și lit.b) alin.(2) art.145 (în raport cu victima aflată în reprezentarea făptuitorului, în legătură cu care se urmărește interesul material) și art.149 (în raport cu victima efectiv omorâtă) CP RM. În ipoteza dată, reținem tentativa pentru că nu s-a produs moartea victimei aflate în reprezentarea făptuitorului. Nu pentru că nu s-a reușit satisfacerea interesului material.

În situația în care, pe lângă victima aflată în reprezentarea făptuitorului, decedează și alte persoane – *aberratio ictus*, ipoteza pluriagresivă – soluția este lit.b) alin.(2) art.145 și alin.(2) art.149 CP RM.

O altă problemă, care prezintă interes, este cea a corelației cu alte agravante, prevăzute în alin.(2) art.145 CP RM, a agravantei stabilite la lit.b) alin.(2) art.145 CP RM.

De exemplu, a fost exprimat punctul de vedere, că nu poate fi compatibilitate între agravantele vizând infracțiunea de omor: „din interes material” și „cu scopul de a ascunde o altă infracțiune sau de a înlesni săvârșirea ei” [73]. În ce privește compatibilitatea în situația când făptuitorul urmărește scopul de a ascunde o altă infracțiune, considerăm că ea este posibilă: de exemplu, făptuitorul își realizează intenția de a săvârși omorul din interes material în timpul unui atac de tâlhărie. Sustrăgând bunurile victimei, făptuitorul descoperă că victima este încă vie. De aceea, decide să-i aplice lovitura mortală, pentru a nu fi denunțată. În această situație, nu avem nici un temei să nu constatăm prezența atât a agravantei „din interes material”, cât și a agravantei „cu scopul de a ascunde o altă infracțiune”. În cazul dat, interesul material deja a fost realizat. Deci, scopul de a ascunde o altă infracțiune nu mai poate dubla interesul material. Invocarea ambelor agravante este întemeiată.

În toate celelalte cazuri, când scopul de a ascunde o altă infracțiune apare până la realizarea interesului material, el dublează motivul dat. Pentru a se exclude această suprapunere, calificarea va trebui făcută numai conform lit.b) alin.(2) art.145 CP RM. Va fi de prisos reținerea agravantei „cu scopul de a ascunde o altă infracțiune”.

În altă privință, suntem de acord cu O.S. Kapinus, că omorul săvârșit din interes material (presupunând, de exemplu, sustragerea ulterioară a bunurilor victimei) nu poate fi calificat și ca omor săvârșit în scopul de a înlesni săvârșirea unei alte infracțiuni [74]. Într-adevăr, omorul săvârșit din interes material presupune și ipoteza când se realizează interesul material. Dacă interesul material se realizează pe calea săvârșirii unei infracțiuni (de exemplu, a unei sustrageri), aceasta nu ar trebui să influențeze asupra răspunderii pentru omorul săvârșit din interes material. În concluzie, în acest caz, ar fi de prisos invocarea agravantei „cu scopul de a înlesni săvârșirea unei alte infracțiuni”.

Până acum ne-am referit la situațiile, când este aplicabilă prevederea de la lit.b) alin.(2) art.145 CP RM. Pentru ca investigația de față să aibă un aspect de plenitudine, este necesar să supunem analizei și cazurile când nu se aplică prevederea respectivă. Deși în aparență ar fi trebuit aplicată.

Astfel, fapta nu poate fi calificată ca omor săvârșit din interes material, dacă:

1) *câștigul material apare doar ca ocazie pentru săvârșirea omorului cu intenții huliganice sau de altă asemenea natură*

În cazul dat, valoarea mică a foloaselor sau avantajelor materiale, pretinse de făptuitor, poate demonstra că omorul nu are la bază interesul material. Însă, doar aceasta nu poate constitui criteriul care să excludă calificarea conform lit.b) alin.(2) art.145 CP RM. Or, referindu-se la omorul săvârșit din interes material, A.Boroi susține pe bună dreptate: „Nu interesează valoarea avantajului sau bunurilor care pot fi obținute. Este important însă ca aceste avantaje să fi constituit mobilul comiterii omorului” [75];

2) *a avut loc în timpul când făptuitorul își păzea bunurile sale sau bunurile altor persoane*

În legătură cu aceasta, ne alăturăm punctului de vedere al lui L.A. Andreeva, care menționează: „Dacă omorul e săvârșit în scopul apărării patrimoniului împotriva aspirațiilor infracționale ale altei persoane, o asemenea faptă nu poate fi considerată omor săvârșit din interes material” [76]. Într-adevăr, în funcție de circumstanțele concrete, o asemenea faptă va reprezenta fie lipsirea de viață în condițiile legitimei apărări (de

exemplu, dacă sunt întrunite cerințele stabilite la alin.(3) art.36 CP RM), fie infracțiunea de omor (în lipsa agravantei „din interes material).

Făptuitorul nu poate urmări interesul material în cazul în care omorul a avut loc în timpul când acesta își păzea bunurile sale sau bunurile altei persoane. Săvârșind omorul, nu va obține sau reține vreun câștig material, nici nu se va elibera de vreo cheltuială materială. Doar va păstra (sau va încerca să păstreze) patrimoniul său ori al unei alte persoane în mărimea pe care a avut-o până la săvârșirea omorului. Nu făptuitorul omorului, dar victima omorului este cea care urmărea un interes material;

3) a fost săvârșită în scopul recuperării de către făptuitor a propriilor bunuri (sau a bunurilor altor persoane) care se aflau ilegal la victimă

Nici în acest caz nu este posibilă satisfacerea interesului material pe calea săvârșirii omorului. Recuperându-și propriile bunuri sau recuperând bunurile unei alte persoane, bunuri aflate ilegal la victimă, făptuitorul nu poate obține sau reține vreun câștig material, nici nu se poate elibera de vreo cheltuială materială. Bunurile, aflate ilegal la victimă, nu sunt percepute ca bunuri străine, care s-ar putea adăuga mărimii patrimoniului făptuitorului sau al unei terțe persoane;

4) a fost săvârșită în legătură cu nedorința victimei de a executa, față de făptuitor, obligațiunile patrimoniale

În cazul dat, motivul omorului îl reprezintă nu interesul material, dar nemulțumirea făptuitorului că victima nu dorește să-și îndeplinească obligațiunile patrimoniale. În această ordine de idei, este ilustrativ următorul exemplu: „Colegiul penal al Curții de Apel a Republicii Moldova a constatat că instanța de fond a ajuns greșit la concluzia că inculpatul a săvârșit tentativa de omor în interes acaparator, deoarece D.G. (adică inculpatul – n.a.) de mai multe ori a insistat să-i fie plătită paguba adusă lui de către fiul părții vătămate, în urma unui accident, iar ultimul îl refuza de fiecare dată. Colegiul penal a arătat că în acțiunile inculpatului lipsește semnul calificării de omor premeditat, săvârșit în interes acaparator, deoarece tentativa de omor a fost săvârșită de inculpat nu cu scopul de a-și însuși un venit material, ci ca răzbunare pentru refuzul de a-i recompensa paguba” [77];

5) a fost săvârșită din răzbunare pentru prejudiciul material cauzat făptuitorului.

În această ipoteză făptuitorul se răzbuună nu pentru nedorința victimei de a-și executa obligațiunile patrimoniale. De această dată, prejudiciul material este irecuperabil sau făptuitorul nu pretinde victimei recuperarea prejudiciului material. Pur și simplu, făptuitorul se răzbuună pentru prejudiciul material cauzat făptuitorului de către victimă (de exemplu, pentru prejudiciul material rezultat din folosirea ilicită de către victimă a bunurilor făptuitorului). Întrucât motivul omorului este răzbunarea, și nu interesul material, nu avem temeieri a face calificarea potrivit lit.b) alin.(2) art.145 CP RM.

3. Săvârșirea omorului în legătură cu îndeplinirea de către victimă a obligațiilor de serviciu sau obștești.

În cele ce urmează va fi analizată circumstanța agravantă specificată la lit.d) alin.(2) art.145 CP RM. În prezența acestei agravante, infracțiunea de omor devine infracțiune biobiectuală, „pentru că lovește nu numai în persoană, dar și în autoritatea de stat sau obștească” [78]. Mai precis, în cazul faptei prevăzute la lit.d) alin.(2) art.145 CP RM, se aduce atingere nu numai relațiilor sociale cu privire la viața persoanei, dar și unui obiect juridic secundar care constă în relațiile sociale cu privire la îndeplinirea normală a obligațiilor de serviciu sau obștești ale persoanelor investite cu o anumită autoritate sau responsabilitate, ca parte componentă a ordinii de drept instituite. Toate acestea justifică agravarea răspunderii penale pentru omorul săvârșit în prezența agravantei stabilite la lit.d) alin.(2) art.145 CP RM.

Din perspectiva cercetării calității speciale a victimei infracțiunii, ne vom referi pe rând la:

a) persoana care își îndeplinește obligațiile de serviciu;

b) persoana care își îndeplinește obligațiile obștești;

Despre conținutul noțiunii „persoana care își îndeplinește obligațiile de serviciu” ne putem da seama din explicația cuprinsă de pct.12 al Hotărârii Plenului Judecătoriai Supreme a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în cauzele despre omorul premeditat”, nr.9 din 15.11.1993 (în continuare – Hotărârea Plenului nr.9/1993) [79]: „Sub noțiunea de îndeplinire a îndatoririlor de serviciu se subînțelege acțiunile oricărei persoane, care se referă la funcțiile ei de serviciu, ce reies din contractul de muncă cu întreprinderile și organizațiile de stat, cooperatiste sau altele, înregistrate în modul stabilit”.

După o adaptare realităților sociale curente, din definiția citată putem desprinde următoarele caracteristici ale **persoanei care își îndeplinește obligațiile de serviciu:**

1) este o persoană care activează în cadrul unei întreprinderi, instituții sau organizații, înregistrate în modul stabilit, indiferent de tipul de proprietate sau de forma juridică de organizare a acesteia;

2) este parte la contractul individual de muncă.

Cu privire la prima caracteristică, este necesar de menționat că, potrivit alin.(3) art.11 al Legii Republicii Moldova privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 19.10.2007 [80], persoana juridică se consideră înregistrată la data adoptării deciziei de înregistrare. Aceasta înseamnă că, înainte de această dată, persoana nu poate avea calitatea de persoană care își îndeplinește obligațiile de serviciu, în înțelesul prevederii de la lit.d) alin.(2) art.145 CP RM. Cu toate acestea, așa cum se va putea vedea mai jos, este posibil ca omorul să fie calificat conform lit.d) alin.(2) art.145 CP RM, atunci când este săvârșit până la înregistrarea întreprinderii, instituției sau organizației, în care activează victima (în scopul neadmiterii îndeplinirii de către victimă a obligațiilor de serviciu). În acest caz însă, este necesar ca actul de înregistrare să fie realizat ulterior, după săvârșirea omorului.

Înregistrarea se efectuează în cazul următoarelor fapte juridice legate de activitatea întreprinderii, instituției sau organizației:

- constituirea;
- reorganizarea;
- lichidarea;
- suspendarea;
- reluarea activității;
- modificarea actelor de constituire;
- înscrierea datelor în Registrul de stat al persoanelor juridice.

În situația în care întreprinderea, instituția sau organizația activează fără a se înregistra, considerăm că angajații acesteia nu pot avea calitatea de persoane care își îndeplinesc obligațiile de serviciu. Însă, în asemenea situații, nu este cu neputință săvârșirea infracțiunii prevăzute la lit.d) alin.(2) art.145 CP RM. Important este ca, anterior, să fi fost înregistrată întreprinderea, instituția sau organizația, la care activează victima. Mai mult, este necesar ca omorul să fie săvârșit în legătură cu îndeplinirea, în perioada când a fost valabilă înregistrarea, a obligațiilor corespunzătoare. Agravanta analizată nu poate opera, dacă omorul este săvârșit în legătură cu îndeplinirea de către victimă a obligațiilor în perioada când înregistrarea nu este valabilă.⁵

La data adoptării deciziei de radiere din Registrul de stat al persoanelor juridice, își încetează existența întreprinderea, instituția sau organizația. După acest moment, devine nefuncțională calitatea de persoană care își îndeplinește obligațiile de serviciu, în raport cu persoana care activează în cadrul întreprinderii, instituției sau organizației. În acest caz, agravanta analizată este aplicabilă numai dacă făptuitorul se răzbună pentru îndeplinirea de către victimă a obligațiilor de serviciu, îndeplinire care a avut loc înainte de adoptarea deciziei de radiere.

Vom fi în prezența erorii cu privire la calitatea agravantă a victimei în acel caz când făptuitorul are o reprezentare greșită cu privire la calitatea victimei de a fi persoană care își îndeplinește obligațiile de serviciu (de exemplu, atunci când făptuitorul nu cunoaște despre activarea fără înregistrare sau încetarea existenței întreprinderii, instituției sau organizației, în cadrul căreia activează victima). În această ipoteză, calificarea se va face conform art.27 și lit.d) alin.(2) art.145 CP RM. În realitate, într-o asemenea ipoteză, nu există o legătură dintre omor și îndeplinirea de către victimă a obligațiilor de serviciu. Doar în reprezentarea subiectivă a făptuitorului este înregistrată întreprinderea, instituția sau organizația, la care activează victima.

În alt context, nu contează tipul de proprietate sau forma juridică de organizare a întreprinderii, instituției sau organizației, în cadrul căreia victima își îndeplinește obligațiile de serviciu. Astfel, victima poate reprezenta: 1) persoana juridică de drept public sau persoana juridică de drept privat; 2) organizația comercială (societatea cu răspundere limitată, societatea pe acțiuni etc.); cooperativa; întreprinderea de stat sau întreprinderea municipală; organizația necomercială.

Mai sus am menționat că cea de-a doua caracteristică a persoanei, care își îndeplinește obligațiile de serviciu, constă în aceea că această persoană este parte la contractul individual de muncă.

⁵ În context, este oportună specificarea următoarelor dispoziții din art.19 al Legii privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinderilor individuale:

- persoana juridică care a activat, însă ulterior, în decurs de 12 luni, nu a prezentat dările de seamă fiscale prevăzute de legislație, se consideră persoană juridică pasivă (alin.(1));
- în cazul constatării indicilor prevăzute la alin.(1), registratorul adoptă din oficiu decizia de înregistrare a persoanei juridice și înscrie datele respective, inclusiv menținerea „pasivă”, în Registrul de stat (alin.(2)).

În conformitate cu alin.(1) art.46 din Codul muncii al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 28.03.2003 [81], părțile contractului individual de muncă sunt salariatul și angajatorul. Cel care își îndeplinește obligațiile de serviciu este salariatul, adică „persoana fizică care prestează o muncă conform unei anumite specialități, calificări sau într-o anumită funcție, în schimbul unui salariu, în baza contractului de muncă” (art.1 al Codului muncii).

Are dreptate S.V. Borodin când afirmă: „Nu doar persoanele cu funcție de răspundere sunt cele care își îndeplinesc obligațiile de serviciu. Victimă a omorului săvârșit în legătură cu îndeplinirea obligațiilor de serviciu poate fi atât conducătorul unei întreprinderi, instituții sau organizații, cât și un muncitor, paznic etc.” [82].

Trebuie de menționat că, așa cum rezultă din dispoziția de la lit.e) art.3 al Codului muncii, îndeplinesc obligațiile de serviciu, inclusiv, salariații din aparatul asociațiilor obștești, religioase, sindicale, patronale, al fundațiilor, partidelor și altor organizații necomerciale care folosesc munca salariată. Așadar, asemenea persoane își îndeplinesc obligațiile de serviciu atunci când apar în postura de exponenți ai aparatului organizațiilor necomerciale. Atunci când apar în postura de membri oarecare ai organizațiilor necomerciale, astfel de persoane pot să-și îndeplinească doar obligațiile obștești.

În alt context, conform alin.2 art.1 al Legii Republicii Moldova cu privire la antreprenariat și întreprinderi, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 3.01.1992 [83], munca efectuată conform contractului (acordului) de muncă încheiat nu este considerată antreprenariat (a se citi – activitate de întreprinzător). Rezultă că activitatea de întreprinzător nu este o activitate implicând îndeplinirea obligațiilor de serviciu. În legătură cu aceasta, nu putem fi de acord cu A.N. Popov, care susține că îndeplinirea obligațiilor de serviciu presupune îndeplinirea oricărei activități socialmente utile (de exemplu, a activității de întreprinzător sau a activității care rezultă dintr-un contract de drept civil) [84]. Considerăm aceasta un exemplu de interpretare extensivă defavorabilă a legii penale. Îndeplinirea obligațiilor de serviciu poate presupune exclusiv executarea îndatoririlor care rezultă dintr-un contract individual de muncă. O asemenea înțelegere corespunde sensului noțiunii „serviciu”, folosite în textul Codului penal (de exemplu, la lit.b) alin.(2) art.177, lit.a) alin.(2) art.178, lit.a) alin.(3) art.179, lit.d) alin.(2) art.190, lit.d) alin.(2) art.191, lit.a) alin.(2) art.204 etc. din Codul penal).

În finalul analizei noțiunii „persoana care își îndeplinește obligațiile de serviciu”, venim cu propunerea de modificare și completare, în pct.12 al Hotărârii Plenului nr.9/1993, a noțiunii corespondente. La concret, trebuie să se stabilească că contractul de muncă se încheie și cu o persoană fizică (așa cum rezultă din art.3 și 46 ale Codului muncii). În al doilea rând, este oportun să se utilizeze sintagma „persoanele juridice de drept public sau de drept privat”, în locul formulării anacronice „întreprinderile și organizațiile de stat, cooperatiste sau altele”. În fine, în locul expresiei „înregistrate în modul stabilit”, trebuie utilizată locuțiunea „constituite în modul stabilit”. Or, din art.63 al Codului civil al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 6.06.2002 [85], rezultă că persoana juridică de drept public se consideră constituită nu din momentul înregistrării ei de stat.

În altă ordine de idei, la pct.12 al Hotărârii Plenului nr.9/1993, prin „**îndeplinirea obligațiilor obștești**”, se înțelege „îndeplinirea de către cetățeni a îndatoririlor obștești care le sunt special încredințate, precum și acțiunile în interesele societății sau ale unor cetățeni aparte (curmarea contravențiilor, informarea organelor puterii despre infracțiunile săvârșite sau care se pregătesc etc.)”. Analizând această definiție, putem fi de acord cu E.L. Tamojnik că îndeplinirea obligațiilor obștești poate fi de două tipuri: 1) îndeplinirea în baze obștești a obligațiilor obștești special încredințate; 2) îndeplinirea din proprie inițiativă a acțiunilor în interesele societății sau ale unor cetățeni aparte [86].

Privitor la primul tip, se are în vedere participarea victimei la activitatea gărzii populare, a comitetului de imobil (de stradă), a mișcării obștești, a organizației pacifiste, a organizației de apărare a drepturilor omului, a organizației de femei, de veterani, de invalizi, de tineret sau de copii, a societății științifice, tehnice, ecologice, cultural-educative, sportive, a altei societăți benevole, a uniunii de creație, a comunității național-culturale, a altei asociații obștești. Nu este obligatoriu ca victima să fie membru al unei asociații obștești. Important este să nu presteze muncă salariată în cadrul unei asemenea asociații. Prestând munca salariată, victima își îndeplinește obligațiile de serviciu, nu cele obștești.

Cel de-al doilea tip al îndeplinirii obligațiilor obștești presupune îndeplinirea din proprie inițiativă a acțiunilor în interesele societății sau ale unor cetățeni aparte. Se au în vedere acțiunile de legitimă apărare a altei persoane sau a unui interes public, de reținere a infractorului (a contravenientului), de denunțare a infracto-

rului (a contravenientului), de criticare a neajunsurilor la adunarea colectivului de muncă, de renunțare de a participa la săvârșirea infracțiunii (a contravenției) etc.

În continuare, ne vom concentra atenția asupra înțelesului sintagmei „în legătură cu îndeplinirea obligațiilor de serviciu sau obștești”, utilizate la lit.d) alin.(2) art.145 CP RM.

În primul rând, este necesară stabilirea legăturii cauzale dintre îndeplinirea obligațiilor de serviciu sau obștești / obligațiilor de serviciu, pe de o parte, și săvârșirea omorului, pe de altă parte. În acest sens, este edificantă următoarea speță din practica judiciară rusă: *K. a fost condamnat pentru tentativă de omor al lui Iu., săvârșită în legătură cu îndeplinirea de către ultimul a obligațiilor obștești. În fapt, cei doi își executau pedeapsa de privațiune de libertate în una din instituțiile penitenciare, situate în Republica Tatarstan. Prima instanță a considerat că Iu. și-a îndeplinit obligațiile obștești atunci când, din inițiativa organizațiilor de autoadministrare ale condamnaților (din care făcea parte și Iu.), K a fost plasat de mai multe ori în celula izolatorului disciplinar. În realitate, Iu. a fost numit șef de echipă a detașamentului nr.10 la 5.02.1996. K. a fost transferat în acest detașament în august 1997. Până la acest moment, a fost sancționat disciplinar din inițiativa organizațiilor de autoadministrare a condamnaților din detașamentele nr.4 și 7. În timpul aflării sale în detașamentul nr.10, K. nu a fost supus nici unei sancțiuni disciplinare [87].*

Atunci când se referă la omorul săvârșit din răzbunare, O.S. Kapinus se referă, inclusiv, la omorul săvârșit din răzbunare pentru îndeplinirea de către victimă a obligațiilor de serviciu sau obștești [88]. Aceasta însă nu înseamnă că doar un asemenea motiv poate determina săvârșirea omorului prevăzut la lit.d) alin.(2) art.145 CP RM. Ne situăm pe aceleași poziții cu A.A. Tolkacenko, care consideră că nu numai răzbunarea constituie motivul infracțiunii care este comisă în legătură cu îndeplinirea de către victimă a obligațiilor de serviciu sau obștești [89].

Această părere devine mai clară după ce luăm cunoștință cu cele afirmate de A.Boroi, vizavi de prevederile de la lit.f) art.175 din Codul penal român, care stabilesc răspunderea pentru omorul săvârșit în legătură cu îndeplinirea îndatoririlor de serviciu sau publice ale victimei: „Textul de lege nu pretinde simultaneitatea și nici măcar concordanța în timp între calitatea deținută de victimă și din care decurg îndatoririle de serviciu, pe de o parte, și momentul săvârșirii infracțiunii, pe de altă parte. Este suficient ca fapta să fie în legătură cu îndatoririle de serviciu ale victimei, indiferent dacă aceasta s-a aflat în exercitarea obligațiilor de serviciu chiar în momentul faptei, ori aceste atribuții au fost executate în trecut, înainte de săvârșirea faptei” [90].

Luând în considerație cele menționate, expresia „în legătură cu”, din dispoziția de la lit.d) alin.(2) art.145 CP RM, trebuie interpretată în sensul că omorul poate fi săvârșit: 1) până la îndeplinirea obligațiilor de serviciu sau obștești (în scopul neadmiterii); 2) în momentul îndeplinirii obligațiilor respective (în scopul reprimării); 3) după îndeplinirea acelor obligații (din răzbunare).

Corespunzător celor trei ipoteze, I.S. Petrova folosește noțiunile: 1) „omorul preventiv”; 2) „omorul represiv”; 3) „omorul răzbunător” [91]. Nu agreăm o asemenea terminologie, ce nu poate reflecta decât parțial esența juridică a celor trei ipoteze enunțate mai sus. În cele ce urmează ne vom referi pe rând la fiecare din aceste ipoteze:

1) omorul este săvârșit până la îndeplinirea de către victimă a obligațiilor de serviciu sau obștești, în scopul neadmiterii îndeplinirii acestora

În acest caz, fie victima nu a început să-și îndeplinească obligațiile de serviciu sau obștești, fie nu a fost constituită autoritatea publică, întreprinderea, instituția sau organizația în care va activa victima. În aceste condiții, este necesar ca victima să aibă posibilitatea reală să îndeplinească în viitorul apropiat obligațiile de serviciu sau obștești (această împrejurare fiind conștientizată de făptuitor). Această posibilitate reală apare pe fondul trenării în unele cazuri a începerii îndeplinirii de către victimă a obligațiilor de serviciu sau obștești. Astfel, de exemplu, conform alin.(2) art.58 al Codului muncii, contractul individual de muncă își produce efectele din ziua semnării, dacă contractul nu prevede altfel.

Dimpotrivă, circumstanțele agravante analizate nu pot fi aplicate, dacă victimei îi lipsește posibilitatea reală să îndeplinească în viitorul apropiat obligațiile de serviciu sau obștești. De exemplu, se va aplica răspunderea pentru omorul neagravată, în cazul în care este omorât colegul de serviciu care a promis că-l va concedia pe făptuitor pentru lipsele nemotivate de la locul de muncă, în eventualitatea în care va deveni cândva șeful acestuia.

2) omorul este săvârșit în momentul îndeplinirii de către victimă a obligațiilor de serviciu sau obștești, în scopul reprimării victimei pentru îndeplinirea acestora

Această ipoteză presupune două situații. În prima din ele, omorul este săvârșit în timpul îndeplinirii nemijlocite de către victimă a unor obligații de serviciu sau obștești concrete. În alți termeni, omorul se săvârșește la locul de muncă (de activitate obștească) a victimei și în timpul de muncă a acesteia (de exemplu, omorul șefului de către subaltern, în timpul recepției în cabinetul șefului, când acesta solicită subalternului explicații în legătură cu lipsele nemotivate de lungă durată de la locul de muncă, în vederea concedierii ulterioare a subalternului).

În cea de-a doua situație, omorul este săvârșit în timpul îndeplinirii de către victimă a obligațiilor de serviciu sau obștești, îndeplinirea implicând totalitatea acțiunilor îndreptate spre atingerea unui anumit rezultat peste un timp anumit. Spre deosebire de prima situație, cea de-a doua se referă la săvârșirea omorului nu neapărat la locul de muncă și nu neapărat în timpul de muncă (de exemplu, omorul șefului de către subaltern, atunci când șeful, în pofida opoziției unor lucrători, pregătește întreprinderea pentru privatizare (perfectează documentele necesare, convinge membrii colectivului de muncă în necesitatea privatizării, organizează efectuarea controlului de audit etc.).

Nu se exclude nici situația intermediară, îmbinând caracteristicile celor două situații prevăzute mai sus (de exemplu, omorul șefului de către subaltern, atunci când are loc procesul de privatizare, săvârșit în timpul adunării generale a colectivului de muncă, pentru a compromite nu doar desfășurarea adunării, dar și a privatizării în ansamblu).

3) omorul este săvârșit după îndeplinirea de către victimă a obligațiilor de serviciu sau obștești, din răzbunare pentru îndeplinirea acestora

Și în această ipoteză putem deosebi câteva situații. Astfel, în prima situație, omorul este săvârșit din răzbunare pentru o acțiune concretă a victimei (concedierea din serviciu, exmatriculare, prezentarea depozițiilor ca martor al acuzării etc.). În cea de-a doua situație, omorul are la bază răzbunarea pentru atitudinea exigentă față de îndeplinirea în general a obligațiilor de serviciu sau obștești (în opinia făptuitorului, persecuția nedreaptă, lipsa unei creșteri de carieră, refuzul nemotivat de premiere, darea unor referințe negative privind calitățile sale profesionale etc.).

În funcție de statutul victimei, ipoteza analizată presupune următoarele trei varietăți:

a) omorul săvârșit asupra persoanei care continuă să-și îndeplinească obligațiile de serviciu sau obștești, pentru care este omorâtă;

b) omorul săvârșit asupra persoanei care îndeplinește alte obligații de serviciu sau obștești, decât cele pentru care este omorâtă;

c) omorul săvârșit asupra persoanei care, la momentul săvârșirii omorului, nu mai îndeplinește nici un fel de obligații de serviciu sau obștești (dacă victima este pensionar, neangajat în câmpul muncii etc.).

În ipoteza pe care o examinăm, pentru calificarea faptei nu are însemnătate timpul ce s-a scurs din momentul îndeplinirii obligațiilor de serviciu sau obștești. Este un termen „imprescriptibil”, limitat doar de durata vieții victimei și a făptuitorului. Acest termen nu se confundă cu termenul de prescripție a răspunderii penale pentru omor, care este un termen de o cu totul altă natură și care începe să curgă din momentul săvârșirii acestei infracțiuni (nu din momentul îndeplinirii de către victimă a obligațiilor de serviciu sau obștești).

Dintr-o altă perspectivă, menționăm că, în acord cu pct.12 al Hotărârii Plenului nr.9/1993, va fi calificat ca omor, săvârșit în legătură cu îndeplinirea de către victimă a obligațiilor de serviciu sau obștești, omorul săvârșit cu scopul de a împiedica activitatea legală a victimei la îndeplinirea îndatoririlor de serviciu sau obștești, precum și din alte motive de răzbunare pentru o asemenea activitate.

Așadar, trebuie oare să aibă caracter legitim activitatea victimei infracțiunii de omor prevăzute de lit.d) alin.(2) art.145 CP RM?

După C.Barbu, este indiferent dacă victima omorului, săvârșit în astfel de circumstanțe, își exercită obligațiile legal sau abuziv [92]. În același făgaș, A.Boroi nu este de acord cu soluția pronunțată de practica judiciară, când nu s-a reținut circumstanța săvârșirii omorului în legătură cu îndeplinirea îndatoririlor de serviciu sau publice ale victimei (lit.f) art.175 al Codului penal român), în acel caz când un ofițer de poliție a fost omorât în legătură cu modul abuziv în care a procedat, pălmuind și amenințând făptuitorul care a refuzat să se legitimeze [93]: „Din modul cum se exprimă legiuitorul, pare să rezulte că în toate cazurile de omor în legătură cu îndeplinirea îndatoririlor de serviciu ale victimei operează agravanta, deoarece nu face nici o deosebire după cum victima și-a îndeplinit corect ori incorect obligațiile de serviciu. Pericolul sporit al faptei

de omor în aceste cazuri constă în aceea că autorul acționează condus de dorința de a se răzbuna pe victimă, dar nu pentru o neînțelegere personală, ci din cauza felului în care aceasta își exercită, în general, atribuțiile de serviciu” [94].

De o altă părere este T.Toader: „Agravanta nu este aplicabilă în cazul în care victima și-a depășit atribuțiile de serviciu comportându-se în mod abuziv. De exemplu, în practica judiciară agravanta nu a fost reținută în cazul în care victima, având funcția de portar la un cămin, l-a lovit pe inculpat și l-a amenințat cu cuțitul [95] și nici în cazul în care victima, deținând o calitate oficială, a pătruns în locuința inculpatului fără autorizație [96]” [97]. De asemenea, Gh.Diaconescu susține că victima omorului săvârșit în legătură cu îndeplinirea îndatoririlor de serviciu sau publice ale acesteia trebuia „să fi acționat în limitele atribuțiilor sale, și nu în afara acestora, prin abuzarea de prerogativele cu care era investită” [98].

Sprrijinim ultimele două puncte de vedere. Trebuie să aibă caracter legitim activitatea victimei infracțiunii de omor prevăzute de lit.d) alin.(2) art.145 CP RM. Aceasta întrucât victima își îndeplinește obligațiile de serviciu sau obștești. Atunci când victima comite un abuz, ea încalcă obligațiile de serviciu sau obștești, deci nu și le îndeplinește. Prin încălcarea obligațiilor de serviciu sau obștești, victima se situează în afara acestor obligații. Ea nu mai acționează din acel moment ca executant al obligațiilor de serviciu sau obștești, ca reprezentant al autorității publice sau ca militar. Ea acționează pe cont propriu și, ca urmare, nu mai beneficiază de protecția penală aferentă obiectului juridic secundar specific infracțiunii de omor prevăzute de lit.d) alin.(2) art.145 CP RM.

Nu putem fi de acord cu opiniile exprimate de C.Barbu și A.Boroi, consemnate mai sus. În caz contrar, ar trebui să recunoaștem că se înlătură caracterul penal al faptei și atunci când are loc o depășire a limitelor legitimei apărări sau când are loc în exces în reținerea infractorului. Căci persoana care comite astfel de abuzuri ar trebui, în opinia celor doi autori, să fie privită ca îndeplinindu-și obligațiile obștești (publice). Ceea ce nu putem accepta. Pentru aplicarea circumstanțelor agravante stabilite la lit.d) alin.(2) art.145 CP RM, este necesar a determina că omorul a fost săvârșit în legătură cu îndeplinirea legitimă a obligațiilor de serviciu sau obștești.

S.A. Iakovleva consideră că activitatea reprezentanților autorității publice este legitimă, dacă: 1) nu depășește limitele atribuțiilor conferite; 2) se îndeplinește cu respectarea ordinii stabilite de lege [99]. Extrapolând, putem spune că caracterul legitim al îndeplinirii obligațiilor de serviciu sau obștești există în cazul în care conduita victimei a fost conformă cu cerințele și regulile serviciului respectiv, cu normele etice și nu a constituit o încălcare a legii, cu atât mai puțin – o infracțiune.

Tocmai de aceea, conform lit.a) art.8 al Legii Republicii Moldova cu privire la gărzile populare, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 6.02.1997 [100], membrul gărzii populare este obligat, printre altele, să respecte cu strictețe legislația în vigoare. Potrivit lit.a) pct.6 al Codului de etică și deontologie al polițistului, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.481 din 10.05.2006 [101], legalitatea presupune că, în toate acțiunile lor, angajații poliției sunt obligați să respecte cu strictețe legea, drepturile, libertățile constituționale și fundamentale ale persoanei, în corespundere cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, Constituția Republicii Moldova, alte acte legislative și normative în vigoare.

De asemenea, condițiile și limitele aplicării forței, mijloacelor speciale și a armei de foc sunt reglementate la: art.14-17 din Legea Republicii Moldova cu privire la poliție, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 18.12.1990 [102]; pct.204-231 ale Anexei nr.1 la Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Statutului executării pedepsei de către condamnați, nr.583 din 26.05.2006 [103]; art.28-30 ale Legii Republicii Moldova privind activitatea particulară de detectiv și de pază, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 4.07.2003 [104] etc.

În consecință, în fiecare caz, urmează a se stabili dacă nu a fost încălcată vreo normă care statuează caracterul legitim al îndeplinirii de către victimă a obligațiilor de serviciu sau obștești.

Referințe:

1. Buletinul Oficial al României. – 1968. – Nr.79-79bis.
2. Новый Уголовный кодекс Франции. – Москва: Юридический колледж МГУ. – 1993.
3. Уголовный кодекс Голландии / Под ред. Б.В. Волженкина. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.
4. Уголовное законодательство Норвегии / Под ред. Ю.В. Голика. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003.

5. Legea pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova. Proiect // www.justice.gov.md
6. Фалько А.Б. Уголовная ответственность за преднамеренное убийство: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Омск, 2006, с.3.
7. Российское законодательство X-XX веков. Том VI / Под общ. ред. О.И. Чистякова. – Москва: Юридическая литература, 1986, с.163.
8. История советского уголовного права / Под ред. А.А. Герцензона, Ш.С. Грингауза, Н.Д. Дурманова, М.М. Исаева, Б.С. Утевского. – Москва, 1947, с.168.
9. Злобин Г.А., Никифоров Б.С. Умысел и его формы. – Москва: Юридическая литература, 1972, с.52.
10. Codul penal al Republicii Moldova. Proiect. – Chișinău: Garuda-Art, 1999, p.70.
11. Loghin O., Toader T. Drept penal român. Partea Specială. – București: Șansa, 1999, p.82.
12. Curtea Supremă de Justiție a României, secția penală, decizia nr.2672 din 18.05.2002 // www.scj.ro
13. Curtea Supremă de Justiție a României, secția penală, decizia nr.2333 din 20.05.2003 // www.scj.ro
14. Înalta Curte de Casație și Justiție a României, secția penală, decizia nr.4582 din 3.08.2005 // www.scj.ro
15. Curtea Supremă de Justiție a României, secția penală, decizia nr.1014 din 9.06.1993 // Crișu Șt., Crișu E.D. Codul penal adnotat cu practică judiciară (1989-1999). – Curtea de Argeș: Argessis Print, 1999, p.417.
16. Ibidem, p.422.
17. Toader T. Drept penal. Partea Specială. – București: Hamangiu, 2007, p.35.
18. Hotca M.A. Codul penal. Comentarii și explicații. – București: C.H. Beck, 2007, p.273.
19. Toader T. Op. cit., p.36.
20. Diaconescu Gh. Infrațiunile în Codul penal român. Vol.I. – București: Oscar Print, 1997, p.160.
21. Mircea I. Vinovăția în dreptul penal. – București, 1998, p.122.
22. Bulai C. Manual de drept penal. Partea Generală. – București: ALL, 1997, p.162.
23. Botnaru S., Șavga A., Grosu V., Grama M. Drept penal. Partea Generală. – Chișinău: Cartier, 2005, p.207-208.
24. Barbăneagră A., Berliba V., Gurschi C. și alții. Codul penal comentat și adnotat. – Chișinău: Cartier, 2005, p.33.
25. Таганцев Н.С. Русское уголовное право. Часть Общая. Том I. – Санкт-Петербург, 1902, p.400.
26. Курс уголовного права. Часть Общая. Том I / Под ред. Н.Ф. Кузнецовой, И.М. Тяжковой. – Москва: Зерцало, 1999, с.315.
27. Энциклопедия уголовного права. Том 4. Состав преступления. – Санкт-Петербург: СПб ГКА, 2005, с.687.
28. Таганцев Н.С. Op. cit., p.401.
29. Ткаченко В.И. Ответственность за умышленные преступления против жизни и здоровья, совершенные в состоянии аффекта. – Москва, 1979, p.27.
30. Hotca M.A. Op. cit., p.948.
31. Ibidem.
32. Basarab M. Drept penal. Partea Generală. Vol. II. – Iași: Chemarea, 1995, p.182.
33. Boroi A., Gorunescu M., Popescu M. Dicționar de drept penal. – București: ALL Beck, 2004, p.321.
34. Dicționar juridic selectiv / Sub red. lui S.Ghimpu. – București: Albatros, 1985, p.451.
35. Познышев С.В. Особенная часть русского уголовного права. – Москва, 1912, p.7.
36. Таганцев Н.С. Op. cit., p.400.
37. Se are în vedere Codul penal „Alexandru Ioan Cuza”. – *A se vedea*: Hamangiu C. Codul general al României. Legi uzuale. Vol.I. Codul penal. – București, 1914.
38. Barbu C. Ocrotirea persoanei în dreptul penal al României. – Craiova: Scrisul românesc, 1977, p.111.
39. Фалько А.Б. Op. cit., p.23-.
40. Diaconescu Gh. Op. cit., p.160.
41. Înalta Curte de Casație și Justiție a României, secția penală, decizia nr.1730 din 17.03.2006 // www.scj.ro
42. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.41re-82/2005 din 21.11.2005 // Moldlex
43. Curtea de Apel Timișoara, decizia nr.168/A/1995 // Revista de drept penal. – 1995. – Nr.4. – P.150.
44. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1ra-437/2004 // Moldlex
45. Loghin O., Toader T. Op. cit., p.83.
46. Энциклопедия уголовного права. Том 4, p.687-688.
47. Таганцев Н.С. Op. cit., p.400.
48. Никифоров А. Ответственность за убийство в современном уголовном праве: квалифицированное убийство // Уголовное право. – 1999. - №3. - С.50-56.
49. Волков Б.С. Мотивы преступлений (уголовно-правовое и социально-психологическое исследование). – Казань, 1982, с.42.
50. Уголовный кодекс Республики Беларусь / Под ред. Б.В. Волженкина. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.
51. Culegere de hotărâri ale Plenului Curții Supreme de Justiție (mai 1974-iulie 2002). – Chișinău, 2002, p.304-312.
52. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.4-1r/a-8/2002 din 29.04.2002 // Moldlex

53. Înalta Curte de Casație și Justiție a României, secția penală, decizia nr.2080 din 19.04.2007 // www.scj.ro
54. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. – 2001. – Nr.47-48.
55. Toader T. Drept penal. Partea Generală. – București: Hamangiu, 2007, p.37.
56. О некоторых вопросах судебной практики по делам о преступлениях, предусмотренных ст.105 Уголовного кодекса Российской Федерации // Бюллетень Верховного Суда Российской Федерации. – 1999. – №6. – С.37-40.
57. Определение Судебной коллегии по уголовным делам Верховного Суда Российской Федерации от 12 ноября 2007 г. №12-007-22 (Извлечение) // Бюллетень Верховного Суда Российской Федерации. – 2008. – №6. – С.27-28.
58. Нафиев С.Х. Корыстное убийство: понятие, виды, квалификация (уголовно-правовые и криминологические аспекты): Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Челябинск, 1999, с.15.
59. Попов А.Н. Убийства при отягчающих обстоятельствах. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003, с.720.
60. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel a Republicii Moldova nr.1a-159/99 din 21.09.1999 // Curtea de Apel. Culegere de practică judiciară (aprilie 1999-mai 2000). – Chișinău, 2000, p.158-159.
61. Нафиев С.Х. Op. cit., p.15.
62. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 7.02.2003, №2 «Про судову практику в справах про злочини против життя та здоров'я особи» // Вісник Верховного Суду України. – 2003. – №1. – С.15-18.
63. Boroi A. Infracțiuni contra vieții. – București: ALL Beck, 1999, p.122.
64. Попов А.Н. Op. cit., p.739.
65. Убийство пассажира водителем автомашины с целью избежать платы за проезд признано совершенным из корыстных побуждений (Извлечение) // Бюллетень Верховного Суда Российской Федерации. – 1997. – №6. – С.31-32.
66. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1ca-27/2002 din 5.03.2002 // Moldlex
67. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1ca-95/2003 din 10.06.2003 // Moldlex
68. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1ra-671/2005 din 25.01.2005 // Moldlex
69. Brînză S., Stati V. Unele reflecții asupra practicii aplicării răspunderii penale pentru omorul intenționat (Partea I) // Revista Națională de Drept. – 2007. – Nr.6. – С.2-6.
70. Barbu C. Ocrotirea persoanei în dreptul penal al României. – Craiova: Scrisul românesc, 1977, p.115.
71. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1ca-83/2002 din 9.04.2002 // Moldlex
72. Boroi A. Op. cit., p.122.
73. О некоторых вопросах судебной практики по делам о преступлениях, предусмотренных ст.105 Уголовного кодекса Российской Федерации // Бюллетень Верховного Суда Российской Федерации. – 1999. – №6. – С.37-40.
74. Капинус О.С. Убийства: мотивы и цели. – Москва: ИМПЭ-ПАБЛИШ, 2003, p.88.
75. Boroi A. Op. cit., p.122.
76. Андреева Л.А. Квалификация убийств, совершенных при отягчающих обстоятельствах. – Санкт-Петербург, 1998, с.25.
77. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel a Republicii Moldova nr.1a-763/97 din 20.11.1997 // Curtea de Apel. Culegere de practică judiciară (august 1996-aprilie 1999). – Chișinău, 1999, p.139-140.
78. Barbu C. Ocrotirea persoanei în dreptul penal al României. – Craiova: Scrisul românesc, 1977, p.73.
79. Culegere de hotărâri ale Plenului Curții Supreme de Justiție (mai 1974-iulie 2002). – Chișinău, 2002, p.304-312.
80. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. – 2007. – Nr.184-187.
81. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. – 2003. – Nr.159-162.
82. Бородин С.В. Преступления против жизни. – Москва: Юристъ, 1999, p.124.
83. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. – 1994. – Nr.2.
84. Попов А.Н. Убийства при отягчающих обстоятельствах. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003, с.171.
85. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. – 2002. – Nr.82-86.
86. Таможник Е.Л. Преступления против законной деятельности представителей власти: уголовно-правовой и криминологический аспекты: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Тамбов, 2006, с.5.
87. Постановление Президиума Верховного Суда Российской Федерации №715П2004 от 3.11.2004 об изменении приговора и переквалификации действий осужденного с ч.(3) ст.30 и п. «б», «ж» ст.105 Уголовного кодекса Российской Федерации на ч.(3) ст.30 и ч.(1) ст.105 Уголовного кодекса Российской Федерации, и

- исключения указания о назначении наказания на основании ст.41 Уголовного кодекса Российской Федерации // www.inpravo.ru
88. Капинус О.С. Убийства: мотивы и цели. – Москва: ИМПЭ-ПАБЛИШ, 2004, с.125-127.
89. Толкаченко А.А. Проблемы субъективной стороны преступления в практике военных судов // www.vsrfl.ru/print_page.php?id=2606
90. Boroî A. *Infracțiuni contra vieții*. – București: ALL Beck, 1999, p.130.
91. Петрова И.С. Ответственность по уголовному законодательству России и зарубежных стран за убийство при отягчающих обстоятельствах, относящихся к личности потерпевшего: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Самара, 2007, с.14.
92. Barbu C. *Op. cit.*, p.73.
93. Tribunalul Suprem, secția penală, decizia nr.509/1980 // *Revista română de drept*. – 1981. – Nr.1. – P.69.
94. Boroî A. *Op. cit.*, p.129.
95. Tribunalul Suprem, secția penală, decizia nr.509/1980 // *Revista română de drept*. – 1981. – Nr.1. – P.69.
96. Tribunalul Suprem, secția penală, decizia nr.2777/1974, *citat de* Grigoraș J. Examen teoretic al practicii Tribunalului Suprem în materia unor împrejurări care determină formele calificate sau deosebit de grave ale infracțiunii de omor // *Revista română de drept*. – 1975. – Nr.8. – P.33.
97. Toader T. *Drept penal. Partea Specială*. – București: Hamangiu, 2007, p.40.
98. Diaconescu Gh. *Infracțiunile în Codul penal român*. – București: Oscar Print, 1997, p.167.
99. Яковлева С.А. *Op. cit.*, p.7.
100. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. – 1997. – Nr.22-23.
101. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. – 2006. – Nr.75-78.
102. *Veștile Sovietului Suprem al RSS Moldovenești*. – 1990. – Nr.12.
103. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. – 2006. – Nr.91-94.
104. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. – 2003. – Nr.200-203.

Prezentat la 21.09.2009